

„Újra itt van...” ■ Törőcsik Mari a világ összes díját megérdemli ■ Historiográfiai kalandregénya Sztálin-korvégéről ■ „a történelmi igazság ellenében”: részlet Alekszandr Tolkacs nagykövet beszédéből ■ Nyírfakéreg, szalonna, pogácsa: párhuzamos portrék ■ „áldomást inni, összetegeződni”: tudósítás Irkutszkból ■ „esztétikai bevándorlók vagyunk”: orosz művészek Magyarországon ■ Válassz szabadon! interaktív teszt

OROSZ NEGYED

РУССКИЙ КВАРТАЛ

«И наша команда снова здесь...» ■ Мари Тёрёчик достойна всех наград мира ■ авантюрный роман по историографии с конца эпохи сталинизма ■ «...вопреки исторической правде»: из выступления посла России Александра Толкача ■ Береста, сало, «погача»: параллельные портреты ■ «Пить на брудершафт»: наш привет из Иркутска ■ «мы – эстетические эмигранты»: русские художники в Венгрии ■ интерактивный тест «Свобода выбора»

Az első szó jogán... / «Слово...»	Könyvjelző / Книжная закладка	A Piece of Russia	
„Újra itt van...“	Klió, a tanító. Írta: Kvasz Iván	Az MA-hallgatók fotóiból	34
Szvák Gyula évértékelője	О книге Ивана Квас: Учитель-Клио	Уголок России	34
«Снова вместе...»		Из фотографий студентов-русистов	
Дюла Свак о прошедшем году	Ruszsztika MA		
	Jegyzetek a jegyzetekről	Moszkva tér / Площадь Москвы	
Visszaszámláló / Точка отсчёта	Магистерские курсы по русистике	Történelem, Beatles-dallamra	
A hatodik...	Обзор учебных пособий	Az MA-hallgatók jekatyerinburgi mesterkurzusáról	36
A 2012. évi ruszisztikai díjak átadásáról	Oroszország és a világ	История под песни Битлов	
Шестое...	Az Oroszországi Külügyi Tanács új kiadványairól	О спецкурсах студентов-русистов в Екатеринбурге	36
О вручении наград русистов 2012 года	Россия и мир		
Kitüntetett vendégeink	О новых книгах Российского совета по международным делам	Fordított világ	
Töröcsik Mari és Ann Kleimola		Új pályázati lehetőségek műfordítóknak	38
Гости с наградами	Párhuzamos arcképek / Параллельные портреты	Мир перевода	
Мари Тёрёчик и Энн Клеймола		О новых конкурсах для переводчиков	38
Rusziista élet	Nyírfakéreg-üzenet a kutatóórokából	Kabinet-élet	
Januártól januárig	Gyóni Gábor	Жизнь в Кабинете русистов	38
Жизнь русистов	О чем говорят берестяные грамоты?		
С января до января	Дьени Габор	Újnyelv-lecke / Новояз	
Oroszágstudomány / Россиеведение	Szalonna és pogácsa	Кайфов и приколен стал русский язык	41
A hiba kultusza és metafizikája	Okszana Jakimenko		
Andrej Jurganov a történettudomány desztalinizálásáról	Сало и «погача»	Fordíts Popovot!	
Культ и метафизика Ошибки	Оксана Якименко	Евгений Попов: Родовая мета «совка»	43
Андрей Юрганов о десталинизации исторической науки	Kul-túra / Культпоход		
		Címlapsztori / На обложке	
Mitoszok és trendek / Мифы и тренды	Betűk és látványok	Címlapsztori	
Történelem, újraértékelve	El Kazovszkij könyvéről és Anna Csajkovszkaja kiállításáról	Az első négy...	
Alekszandr Tolkacs nagykövet konferenciaelőadása	Литеры и образы	Герои обложки	
«...вопреки исторической правде»	О книге Эль Казовского и о выставке Анны Чайковской	Первые четыре...	
Из выступления Александра Толкача, посла РФ в Венгрии	Kitekintő / Окно в русский мир	Teszt / Тест	
		Válassz szabadon!	
	„Áldomást inni, összegegezödni“	Свободные выборы	
	Tudósítás Irkutszkból		
	«Пить на брудершафт»:		
	Репортаж из Иркутска		

A címlapon: Medzibrodzsky Alexandra, Nagy Szilvia, Német Ágnes és Péter Nóra, a Ruszsztika MA-n végzett első Oroszország-szakértők. Foto: Gyimesi Zsuzsanna

OROSZ NEGYED / РУССКИЙ КВАРТАЛ / 2012. 1–4. SZÁM

AZ ELTE RUSZISZTIKAI KUTATÁSI ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONTJA ÉS AZ ALAPÍTVÁNY AZ OROSZ NYELVÉRT ÉS KULTÚRÁÉRT IDŐSZAKOS TÁJÉKOZTATÓ KIADVÁNYA / FELELŐS KIADÓ: AZ ELTE RUSZISZTIKAI KUTATÁSI ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONTJÁNAK VEZETŐJE / FŐSZERKESZTŐ: KISS ILONA / BORÍTÓ- ÉS LAPTERV, TÖRDELÉS: PINTÉR JÓZSEF / KÉPSZERKESZTŐ: GYIMESI ZSUZSANNA / SZÖVEG: GYIMESI ZSUZSANNA, KISS ILONA / CÍM: ELTE BTK RUSZISZTIKAI KÖZPONT 1088 BUDAPEST, MŰZEUM KRT. 6–8. / TEL.: 36-1-485-5207 / FAX: 36-1-485-5207 / E-MAIL: RUSSISTICS@LUDENS.ELTE.HU HTTP://WWW.RUSSTUDIES.HU / NYOMDAI KIVITELEZÉS: DEMAX MŰVEK NYOMDAIPARI KFT. / FELELŐS VEZETŐ: TÁBORI SZABOLCS / HU ISSN 2060-6516

„Újra itt van...”

Megint eltelt egy év. Ez a legtöbb, amit mondhatok. Ám ez sem kevés, lehetne még rosszabb. Végére is szakmánk áll, mi itt vagyunk – és megint felvételiztek hozzánk sugárzó tehetségű fiatalok. „Újra itt van tehát a nagy csapat”, amit tavaly ilyenkor csak reméltem, most újra valóság lett. Hallgatóink mindig jókedvre derítenek, hiszen bíznak bennünk, akarnak valamit, és ezért tenni is képesek, mégpedig nem keveset. Nem félek attól, hogy nem lesznek majd utódaink: itt vannak, megmutatják oroszlánkórmeiket, és bármire képesek. Akár arra is, hogy átvészeljék a hét szűk esztendőt, mert elkötelezték, tisztességesek, és hisznek a jóban. Nekünk szerencsénk van velük, hitet adnak azzal, hogy optimizmusuk töretlen, és nem adták még fel a reményt, hogy szép, új világ jövend.

Ez nem az a hely, ahol a szavak és tettek, fantazmagóriák és realitások oly tragikomikusan szétválnak egymástól, legfeljebb csak az öregedéssel járó szentimentalizmussal lehetnék vádolható, ha nem lennének cáfolhatatlan bizonyítékaim arra, amit mondok. Hétről hétre össze vagyok ugyanis zárva diákjainkkal az órákon, kultúrpillanatokon, együtt vagyunk a Kutatók Éjszakáján és a Ruszisztikai napokon, sőt, idén még Európa és Ázsia határára is eljutottunk közösen. Talán túlonult patetikusként hangzik, ám én mégis megköszönöm: az utánpótlás már most jelen van ebben a teremben.

Panaszkodhatnék hosszan amiatt, hogy milyen kedvezőtlen változások történtek akár tavaly óta is általában a humántudományok területén, kesereghetnék vég nélkül azon, hogy az ígért nagy áttörés a magyar–orosz kapcsolatok terén sem következett be. Ám mindez idei tevékenységünket a legkevésbé sem befolyásolta. Összeszorított foggal tettük a dolgunkat, és a romló feltételek mellett is hoztuk az elvárhatót, a számunkra kötelezőt. Ami előttünk áll, arra természetesen már nem mernék garanciát vállalni: egyszer nyilván megbosszulja majd magát, ha ennyire magára hagyatva küzd a puszta fennmaradásáért a szellem tudománya, ha hovatovább csak az egyes emberek ügyesretetére és fanatizmusára lehet számítani. A mi szűkebb szakmánk történetében azonban voltak már ennél cudarabb idők is, így hát hitünk a fennmaradásban talán nem megalapozatlan.

A kétharmad tudniillik velünk van. Erre megdönthetetlen bizonyítékaink vannak. Szeptemberben ugyanis megismételtük a 6 évvel ezelőtti felmérést a magyarok oroszokhoz való viszonyáról, és

az ismét csak azt erősítette meg, hogy a magyar lakosság döntő többsége a magyar–orosz kapcsolatok javítása mellett tette le a voksát. A gazdasági kapcsolatok erősítését nem kevesebb, mint 68% óhajtja, még a politikai kapcsolatok támogatottsága is nőtt 2006 óta, a kulturális-tudományos kapcsolatok terén pedig a magyarok 95%-a megengedő. Az orosz nyelv tanítását 9%-kal több magyar ember szorgalmazza, mint hat éve. Mindez nem csupán jóleső érzéssel tölt el bennünket, de tartást ad, annak biztos tudatát, hogy a magyar társadalom minősített többsége velünk van, és legitimálja közös ügyünket. Ezek után a ruszisztika visszaszorítását megkísérlő egyes intézkedések különös megvilágításba kerülnek, és világosan a nemzeti érdekeink ellenében hatnak. Arról nem is beszélve, hogy tudtommal még senki nem vonta vissza azt a 2010-es mondatot, hogy a „szél Keletről fúj”.

Mire vagyok a legbüszkébb 2012-ből? Hogy mindent folytatni tudtunk, amit korábban elkezdtünk, hogy semmit nem hagytunk veszni eddigi eredményeinkből. Sőt, a következő tanévre már meghirdethetjük a nemzetközi ruszisztikai mesterképzést is a moszkvai Állami Bölcsészettudományi Egyetemmel karöltve, hiszen jóváhagyta a Magyar Akkreditációs Bizottság. Jó érzés tudni, hogy tevékenységünk nemzetközi kontextusban is figyelemre méltó, májusi, szokásos biennális konferenciánkat eddig nem látott létszámban tisztelték meg orosz kollégáink, a vezető orosz történelmi folyóirat nagy szerkesztőségi cikkben emlékezett meg központunkról, a közép-kelet-európai térség vezető ruszista műhelyeként minősítve azt.

Külföldön is figyelnek tehát ránk, nyomon követik tevékenységünket, visszaigazolják munkánkat. Kár, hogy mi sem lehetünk proféták saját hazánkban, és hogy a legtekintélyesebb hazai tudományos szervezet, az Akadémia sem így gondolkodik erről. De továbbra is tartom: a Magyar Tudományos Akadémia lett azzal szegényebb, hogy felszámolta egyetlen Oroszországra szakosodott kutatócsoportját, a mi Történelmi Ruszisztikai Kutatócsoportunkat.

Mert mi idén is gazdagabbak lettünk. Új kitüntetettjeinkkel, akik ismét a magyar ruszisztika sokszínűségét, egyetemességét és összetartozását példázzák. Az ország különböző műhelyeiből jöttek, újlag demonstrálva, hogy a magyarországi oroszágtudomány nemzetközi színvonalú, és messze nem csak az ország fővárosára koncentrálódik. Öt év távlatából kijelenthetjük: az új díjazottak nem maradnak le a korábbi évek kitüntetettjei mögött, s alig akad köztük olyasfajta kakukktojás, aki ne állná a pillantásunkat a megváltozott időben.

Szvák Gyula

«Снова вместе...»

Опять прошел год. Это самое большее, что я могу сказать. Но это немало, могло бы быть и хуже. В конце концов наша специальность по-прежнему существует, мы по-прежнему на своих местах, и к нам опять поступила на учебу талантливая молодежь. „Снова вместе великая команда”, как поется в песне, снова осуществилось то, на что в прошлом году я лишь надеялся. Наши студенты всегда приводят нас в хорошее настроение, ведь они верят в нас, у них есть цель, для достижения которой они прилагают немалые усилия. Я не боюсь того, что у нас не будет премников, они уже здесь, показывают свои „львиные когти” и готовы на все. В том числе и на то, чтобы пережить семь тощих лет. Нам повезло с ними, своим несгибаемым оптимизмом они укрепляют нашу веру и не отказываются от надежды на приход нового, прекрасного мира. Мы проводим неделю за неделей в тесном общении с ними на занятиях, на культурных мероприятиях, во время Ночи ученых и Дней русистики, больше того, в этом году мы даже вместе добрались до границы Европы и Азии. Быть может, это прозвучит слишком патетично, но я все же рискну утверждать, что наша смена уже здесь, перед нашими глазами.

Я мог бы долго жаловаться на неблагоприятные перемены, происшедшие за истекший год, мог бы без конца сетовать на то, что обещанный крупный перелом в венгерско-российских отношениях так и не состоялся. Однако все это ни в малейшей степени не влияет на нашу деятельность в наступившем году. Стиснув зубы, мы делали свое дело и, несмотря на ухудшающиеся условия, сделали все, что обязаны были сделать. Что же касается будущего, то тут я не решаюсь давать никаких гарантий: если гуманитарной науке приходится без всякой поддержки бороться за свое существование, то это приведет к печальным последствиям. Однако в истории нашей специальности бывали и более суровые периоды, поэтому нашу веру в выживание нельзя назвать необоснованной.

Дело в том, что «две трети» на нашей стороне. У нас есть тому неопровержимые доказательства. Мы повторили опрос шестилетней давности, касающийся отношения венгров к русским, и его результаты снова подтвердили, что большая часть венгерского общества выступает за улучшение венгерско-российских связей. За укрепление экономических связей высказалось 68% опрошенных, по сравнению с 2006 г. выросло количество вен-

гров, поддерживающих развитие политических контактов, а в пользу культурного и научного сотрудничества высказалось 95% респондентов. За преподавание русского языка проголосовало на 9% больше венгров, чем шесть лет назад. Все это не только внушает нам чувство удовлетворения, но укрепляет нашу уверенность в том, что большинство венгерского общества на нашей стороне, легитимирует наше общее дело. После этого меры, наносящие ущерб русистике, представляются в странном свете, явно идут вразрез с национальными интересами. Не говоря уже о том, что, насколько мне известно, пока еще никто не взял назад утверждения «ветер дует с Востока», выказанного в 2010 г.

Чем мы гордимся больше всего из сделанного в 2012 г.? Прежде всего тем, что смогли продолжить все начатое ранее и ничего не растеряли из достигнутых нами результатов. Больше того, в следующем году мы уже сможем объявить о занятиях в основанной совместно с Российским государственным гуманитарным университетом международной магистратуре по русистике, уже утвержденной Венгерской аккредитационной комиссией. Наша деятельность привлекает внимание и в международном контексте. На нашу традиционную майскую биеннальную конференцию прибыло рекордное количество российских коллег, а в редакционной статье ведущего российско-исторического журнала наш Центр был упомянут как ведущее научное учреждение в области русистики во всем регионе Центральной и Восточной Европы. За рубежом следят за нашей деятельностью и признают достигнутые нами результаты. Жаль, что мы не можем быть пророками в собственном отечестве, и что авторитетнейшая венгерская научная организация, Академия наук, по-другому относится к нашей работе. Однако я по-прежнему считаю, что сама Академия наук стала беднее, упразднив единственную исследовательскую группу, специализирующуюся по России, нашу исследовательскую группу по исторической русистике.

А мы и в истекшем году стали богаче. Мы обогатились новыми лауреатами наших премий, снова продемонстрировавими многоцветность, всеобщность и сплоченность венгерской русистики. Они вышли из различных научных центров страны, еще раз доказав, что венгерское россиеведение отнюдь не концентрируется только в столице страны. Оглядываясь на прошедшее пятилетие, мы можем утверждать, что новые обладатели наших премий ни в чем не отстают от лауреатов прошлых лет, и среди них нет человека, который не выдержал бы с чистой совестью нашего взгляда в эти изменившиеся времена.

Дюла Свак

A hatodik...

Hatodik alkalommal gyűltek össze a Ruszisztikai Központ hallgatói, tanárai és barátai 2012. november 30-án, hogy együtt ünnepeljék azokat, akiknek ez évben a kuratórium odaítélte az Alapítvány az Orosz Nyelvért és Kultúráért által 2007-ben alapított ruszisztikai díjakat, s akiknek a neve – immár hagyományosan – egészen az utolsó pillanatig hét pecséttel őrzött titok. Az ünnepség a hagyományos forgatókönyv szerint, zenével indult – a *Szudaruski* orosz népi együttes ironikus-jókedvű bemutatójával –, de nem egészen a tradíciók szerint folytatódott: a legfőbb elismerés, a „Pro Cultura Hungaro-Russica” díj bejelentése után a szokásos laudáció helyett Kiss Ilona interaktív tesztben „vizsgáztatta” a jelenlevőket, tudnak-e válaszolni az orosz művelődéstörténet néhány kulcskérdésére. A helyes válaszokat a fődíjas folyóirat, a *2000* rendszeres olvasói azonnal vágták (a tesztet e számunk utolsó oldalán közöljük). Alábbi összeállításunkban részleteket közlünk az elhangzott laudációkból, Szvák Gyula évertékelő-köszöntő beszédét az 1. oldalon olvashatják.

„Kétezekben mért esztendők”

Pro Cultura Hungaro-Russica Díj: a *2000*

„Az idén a *2000* nyert” – árulta el a telefonban a még embargós hírt Szvák Gyula professzor, amikor rögtön a kuratóriumi ülés után felhívtam kitudakolni: kit fogok az idén laudálni – mert-hogy jó előre készülök erre az alkalomra mindig. – A *2000*? Végre! A *2000* már rég esélyes erre, tettem hozzá, s beszélgetés innen úgy folyt, mint a szakállas viccben a bolondokházáról, ahol elég csak egy számot bemondani, és mindenki tudja, mit kell csinálni: röhögni. „Az idén a *2000*-et tüntetjük ki” – ez a mondat azonban csak Közép-Európán kívül lenne röhejes és abszurd vagy épp megbotránkozató – „na-hát, egy számot kitüntetni!” –, mifelénk a világ legtermészetesebb dolga, sőt egyenesen természeti törvény! Különösen, mivel a folyóirat a kitüntetést „ország-teljesítményéért” kapja.

A Pro Cultura Hungaro-Russica díjat 2007-ben Vass Lajos, az Operaház főigazgatója kapta, 2008-ban a Duna TV Filmszerkesztősége, 2009-ben Gothár Péter filmrendező, 2010-ben Morcsányi Géza műfordító, dramaturg, 2011-ben az Európa Könyvkiadó

Akik megoldják az *Orosz Negyed* e számának hátoldalán közölt, „szabadon választható” tesztet, melynek mindegyik kérdése a *2000* valamelyik 2000 utáni publikációjához kapcsolódik, azok pontosan tudják, mit is jelent a *2000* „ország-teljesítménye”. Nem pusztán bibliográfiai adatokat jelent ez – bár azt is, hiszen nincs olyan lapszám, amelynek valamelyik rovatában ne lenne „orosz” anyag, akár vers, akár esszé, akár eredeti, a lap felkérésére készült tanulmány –, nem is csak azt, hogy a szerkesztőség mindegyik tagja eredetiben, oroszul is olvas, így nemcsak fordításban ismeri meg az „orosz” kéziratot, hanem elsősorban vállalt szerkesztőségi koncepciót. Azt, hogy a közép-európai (s ezen belül) magyar kultúra és társadalom kérdéseit olyan mezőben szemlélik, amelynek egyik határterülete épp az orosz és kelet-európai (volt-szovjet, poszt-szovjet) politika-, kultúra- és társadalomtörténet, amelyet egy nagyon határozott „nickelsdorfi látásmód” egészít ki. Arra is utal ez, hogy Kelet és Nyugat a *2000*-ben nem kulturális, pláne nem végletes civilizációs szembenállásként jelenik meg, hanem olyan elméleti reflexiók keretként, ahonnan mindig ki lehet indulni és vissza lehet térni. De szó sincs itt pusztán absztrakcióról, „analízis közben fürödhetünk az érzéki-kulturális tócsában, mocsárban, tiszta tengervízben, mikor milyen adódik”.

A *2000* egyidős a rendszerváltással, csakhogy – írja Szilágyi Ákos, a szerkesztőség egyik alapító tagja – „most, hogy huszonegyedik évfolyamába lépett (léphetett!), már csak árnyéka önmagának. Mint a szellemi kultúra területén szinte minden – múzeumoktól a könyvtárakig, egyetemektől a könyvkiadóig. A szellemi kultúra – most, hogy globális gazdasági leértékelésének végső szakaszában az állam is magára hagyta – mindinkább egyfajta árnyjátékká alakul át. Önnön árnyékává válik szinte minden, amiben még egy csepp szellem, egy csepp élet, egy csepp igazság van, ami nem kozmált oda a tömegkulturális giccs – piaci és állami giccs – világalapzatához. Szeretném persze hinni, hogy tartjuk a frontot: él szellem, áll magyar kultúra még.”

Mi, a magunk részéről, azaz a ruszisták nevében, a Pro Cultura Hungaro-Russica díjjal is megerősíthetjük: nem alaptalan ez a hit, a *2000* tartja a frontot, él – nemcsak a szellem, nemcsak a magyar kultúra, hanem benne – az orosz kultúra is. A *2000*-ben közölt Jeszenyin-verset parafrázálva: a „kétezekben mért esztendők” nem voltak hiábavalók.

Kiss Ilona

„Lubickol a tanárszerepben...”

Az Év Orosztanára: Domokos Katalin

Nehéz helyzetben lehetett a kuratórium, amikor a díjat oda kellett ítélnie. Hiszen hogyan is lehet megállapítani, milyennek kell lennie a legjobb orosz tanárnak? A pedagógiai szakirodalom számos szempontot említ: kimagasló szakmai felkészültség, pszichológiai érzékenység, rokonszenves egyéniség és még sok minden egyéb. Bármilyen szakos pedagógus nehezen tesz eleget mindezeknek az elvárásoknak, de az orosz szakosok esetében túlzás nélkül kijelenthetjük: igazi áldozatkészségre van szükség a tanári hivatás és a diákok érdekében. Mielőtt mégis túlzásnak tűnne, amit állítok, felidézek néhány vitathatatlan ténnyt:

- mintegy 25 éve nem létezik központilag szervezett továbbképzés és az egész országban elérhető módszertani segítség az orosz tanárook számára;
- hosszú ideig nem léteztek hozzáférhető és a kor követelményei-

A 2012-es év díjazottjai

Pro Cultura Hungaro-Russica Díj: 2000 irodalmi és társadalmi havilap szerkesztője

Socius Honoris Causa cím: V. A. Nyikonorov, az Orosz Világ Alapítvány elnöke

Ruszista Életműdíj: H. Tóth Imre, a Szegedi Tudományegyetem nyugalmazott professzora

Az Év Orosztanára: Domokos Katalin, a Trefort Ágoston Gyakorlóiskola vezetőtanára

nek megfelelő tankönyvek, és ma sem ártana jóval több belőlük (a *Kljucs* sorozat szinte fehér holló a hazai orosz tanításban);

- az orosz gyakorlatilag minden iskolában második idegen nyelvként tanítják, ami maximum négyévnyi nyelvoktatást és csekély óraszámot jelent, ráadásul az oktatásügyi jelenlegi helyzetében épp az idegen nyelvekre fordítható még kevesebb idő és energia;
- az oroszországi utazás drága és nehezen megszervezhető, itthon viszont igen kevés lehetőség nyílik arra, hogy diákjaink megismerkedjenek az orosz kultúrával.

Mindezek ellenére *van* Magyarországon pár (sajnos nagyon kevés!) olyan iskola, ahol még fontosnak tartják az orosz taní-

tását is a többi idegen nyelv mellett, és *van* néhány olyan lelkes orosz tanár, akiknek diákjai kiválóan érettségiznek, nyelvvizsgáznak, és jelentős eredményeket érnek el az OKTV-n. Közéjük tartozik Domokos Katalin is.

Miben rejlik sikereinek oka? A legszembetűnőbb: a hihetetlen energikusság és személyiségének pozitív kisugárzása. A szókimondás, a fáradhatatlanság és a folytonos vibrálás, ami annyira izgalmassá teszi minden órája minden egyes percét a diákok számára. A remek orosznyelv-tudás és a kultúrtörténeti jártasság, a tárgy iránti elkötelezettség. A kiemelkedő szakmai felkészültség, műveltség. Módszertani fogásait bőkezűen megosztja azokkal a leendő orosz tanárokkal, akik irányítása alatt végzik tanítási gyakorlatukat a Trefort-gimnáziumban. Szép számmal akadnak közöttük saját korábbi tanítványai is: az orosz nyelv és a tanári hivatás szeretetét még akkor olthatta beléjük Kati.

Évtizedek óta ismerem, hiszen az ELTE gyakorlóiskoláiban dolgozunk mindketten. A minap abban a szerencsében volt részem, hogy két oroszórjára is ellátogathattam. Nem tudom, ki élvezte jobban az órákat: a diákok, a jelen lévő tanárjelölt vagy én magam. De azt is láttam, ő maga mennyire lubickol a tanárszerepben. Bevallom, néha az irigység is elfogott, látván, mennyi szellemes, apró fogásból építi fel feszes tempójú, módszertanilag nagyon átgondolt és változatos óráit. Loptam is azonnal tőle pár ötletet. Láttam a diákok arcán az érdeklődést, de legalább annyira a tanárnő iránti szeretetet és elismerést. Láttam a hospitáló tanárjelöltet, amint szorgosan jegyzetelt, már a saját későbbi óráit is tervezgetve. Biztos vagyok benne, hogy ezek a hallgatók félelemtől mentesen készülnek gyakorlótanításukra, hiszen megkapják azt az emberi és szakmai segítséget, ami nélkül elbizonytalanodhatnának szárnypróbálgatás közben. Ez mind Kati érdeme.

Amit ő elért, az talán a legtöbb, amit egy pedagógus elérhet: a diákok és tanárjelöltek szeretete, sikerei és kollégái elismerése egyszerre. Igazi alkotómunkát végző pedagógus. Iskolája tantesztületének egyik meghatározó egyénisége. És nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy mindeközben rengeteget tett/tesz az immár maroknyira szűkült magyarországi orosz tanári csapat munkájának elismeréséért, az orosz nyelv és kultúra magyarországi terjesztéséért is. Ha valaki, ő megérdemli ezt az elismerést.

Dancz Péter

„Véletlenül lett ruszista...”

Ruszista Életműdj: H. Tóth Imre

H. Tóth Imre nem szokványos módon jutott be a szegedi egyetem orosz szakára 1950-ben. A frissen érettségizett karcagi gimnazista előbb régész, majd latin–történelem, még később pedig angol szakon szeretett volna tanulni, de rendre elutasították.

„Nyáron aztán kaptam az értesítést – olvashatjuk 2000-ben megjelent önvallomásában –, hogy orosz szakra szívesen fölvesznek. Oroszul egy szót sem tudtam. Az egyik iskolatársnőmtől elkértem egy orosz nyelvtant, hogy megtanuljam a cirill betűket, de olyan komplikáltak tűntek, hogy elhatároztam, én ezt nem tanulom meg. Nagyon érdekes, hogy később ezt az iskolatársamat feleségül vettem, tehát valójában ő indította el engem ezen az úton.”

H. Tóth professzor véletlenül lett ruszista, de az igazsághoz még valami hozzátartozik: „amikor harmadéves voltam, és módomból lett volna arra, hogy átmenjek más szakra, akkor már semmi pénzért el nem lehetett volna engem zavarni az ósláv nyelv és az orosz nyelvtörténet mellől...” A nagy fordulat elsősorban kitűnő tanárainak, Pataki Szilveszternek, Balczyk Emilnek és a kazanyi nyelvtörténész Szerafima Alekszejevna Martijanovának köszönhető.

A diploma megszerzését néhány éves középiskolai és tanítóképzői tanári munka követi. Pályájának további alakulására nagy ha-

tással van az a három hónapos ösztöndíj, melynek köszönhetően Moszkvában Pavel Jakovlevics Csernih, Leningrádban pedig Marija Alekszandrovna Szokolova előadásait hallgathatja. Hazatérve megírja bölcsészdoktori disszertációját, amely a középkori orosz nyelvemlékek első hazai leírásának tekinthető.

1961-ben lesz a szegedi egyetem Orosz Nyelv és Irodalom Tanszékének oktatója, s munkahelye – a 2002-ben történő nyugdíjba vonulásig – változatlan marad (csak az egyetem és az egység neve változik többször is). Kandidátusi fokozatot 1967-ben szerez (téma-vezetője Kniezsa István, majd Hadrovics László), a nyelvtudományok doktora címet pedig 1985-ben kapja meg. Az *óbolgár nyelv óorosz redakciója a XI. század végén, XII. század elején* című értekezés olyan kevéssé ismert óorosz nyelvemlékek adataira épül, amelyeket korábban H. Tóth Imre egyenként dolgozott föl, a szóanyagot pedig kollégáival háromkötetes szótárban jelentette meg. Egyetemi tanári kinevezésére 1986-ban kerül sor.

H. Tóth professzor tudományos tevékenysége nem korlátozódik az orosz nyelvtörténet területére: történeti-összehasonlító szlavisztikai, nyelvtudomány-történeti, magyar-szláv kapcsolattörténeti publikációi is számosak és jelentősek, nem beszélve több Konsztantin-Cirill és Metód életét,

2012 legjobb oroszdolgozatai

I. díj – Medzibrodsky Alexandra (ELTE BTK Ruzsisztika MA): Nyikolaj Fjodorov elmélete és recepciója a nem orosz nyelvű szakirodalomban

II. díj – Zsemlye János (PTE BTK Történelem MA): Mozaikdarabka I. Péter cár portréjához: európai külpolitika, katonai modernizáció (1695–1721)

III. díj – Mészáros Zsófia (ELTE TáTK): Vlagyimir Majakovszkij kultusza a második világháború utáni Magyarországon – általános- és középiskolai tankönyvek tükrében

Oláh Lajos (SZTE BTK Orosz Filológiai Tanszék): *„Elvész a múlt, jelen, jövő közötti különbség”. A hitleri Németország és a sztálini Szovjetunió építészete az 1930-as években*

Különdíj a tematikai különlegességért és egyedi gondolatok megfogalmazásáért:

Kalous Antal (PTE BTK): Овеществление – развеществление? (Про не-так-таинственный термин)

működését tagláló monográfiáról. Munkásságát Bulgáriában állami kitüntetéssel, a Cirill–Metód rend első fokozatával ismerik el, több bolgár egyetem díszdoktorává, a Bolgár Tudományos Akadémia pedig külföldi tagjává választja. Itthon 2002-ben a Szegedi Tudományegyetem emeritus professzora lesz, 2006-ban pedig elnyeri a Szegedért Alapítvány tudományos kuratóriumának díját.

H. Tóth professzorról lehetetlen úgy beszélni, hogy ne essék szó iskolateremtő munkásságáról. Sok éven át az Orosz Nyelvtörténeti Diákkör vezetője, az ott kinevelt fiatalokból a szegedi paleoszlavisztikai iskola megteremtője; a PhD-képzés bevezetésekor a Nyelvtudományi Doktori Iskola szláv nyelvtörténeti programjának vezetője. Aktív a helyi tudományos közéletben is: éveken át irányítja a Szegedi Akadémiai Bizottság munkabizottságát, vezeti a bölcsészkar nyelvészeti habilitációs szakbizottságát, szerkeszti a szegedi szlavisták actáját, a *Dissertationes Slavicae*-t.

Kocsis Mihály

Az „úrhajózás atyja” és az *Übermensch*-attitűd

Medzibrodsky Alexandra díjnyertes munkája az egyik legizgalmasabb orosz gondolkodó, Nyikolaj Fjodorov életművét vizsgálja: nemcsak az orosz filozófiához való viszonyát elemzi, hanem a nyugati filozófiához való kapcsolódását is (különösen fontosak a Kant- és Nietzsche-összevetések). A nyugati recepció folyamatait értelmezési tartományonként veszi sorra a nem orosz nyelvű szakirodalom részletes analízise alapján, majd szemelvényeket mutat be a gazdag Fjodorov-hatástörténetből, remek kísésszékekben körvonalazva Dosztojevszkij, Lev Tolsztoj, Vlagyimir Szolovjov, Platonov és Ciolkovszkij gondolatainak közös és elmentéses vonásait. Ezúttal a Nyikolaj Fjodorov és Konsztantyin Ciolkovszkij szemléleti különbségéről szóló fejezetből közlünk rövid részletet. Témavezető tanára: Filippov Szergej.

Konsztantyin Ciolkovszkijt „az úrhajózás atyját”, a modern rakétechnika elméleti megalapozóját gyakran nevezik Fjodorov tanítványának. Ciolkovszkij 1873-ban, tizenhat éves korában érkezett Moszkvába, ekkor ismerkedett Fjodorovval, s ezt követően három éven keresztül rendszeresen találkoztak. Beszélgetéseik tárgyáról egymásnak ellentmondó források állnak rendelkezésre. Ciolkovszkij „kozmosz filozófiájának” fennmaradt töredékeiből azonban arra lehet következtetni, hogy az őket foglalkoztató (akár hasonló) kérdésekben aligha értettek egyet. Hagemeis-

ter tanulmánya alapján két fontos *potenciális nézeteltérés* szeretném felhívni a figyelmet. Egyrészt, mind Fjodorov, mind Ciolkovszkij le akarta győzni a halált, tökéletesíteni akarta az emberiséget, abban azonban élesen eltérnek nézeteik, hogy ezt *ki* valósíthatja meg. Fjodorov szerint a *közös ügyben* egyesült emberiség, tehát *mindenki* részt

vesz az immanens, fizikai feltámasztás projektjében. Ciolkovszkij ezzel szemben úgy képzeleli, hogy „a legjobbak mesterséges szelekciója, az alacsonyabb rendűek kiirtása, az ivartalan szaporodás (partenogenezis) által létrejön az ember feletti ember (*Übermensch*) új fajtája, amely fizikailag, intellektuálisan, erkölcsileg és esztétikailag oly mértékben múlná felül a mai embert, mint amennyire az ember az alacsonyabb életformáktól különbözik.” (In: *Die Neue Menschheit. Biopolitische Utopien in Russland zu Beginn des 20. Jahrhunderts*. Suhrkamp, Frankfurt am Main, 2005, 19-67.) Ciolkovszkij magasabb rendű embernek tartotta az emberiségben fel-felbukkanó *génuszok* kis csoportját, úgy gondolta, ők azok, akik az emberiséget

„a progresszió, az egyesülés, a boldogság, a halhatatlanság és a tökéletesedés felé” vezetik. Ciolkovszkij egyébként magát is a génuszok közé sorolta: „olyan hatalmas ember vagyok, amilyen korábban még nem volt és nem is lesz soha!” Ebből az *Übermensch*-attitűdből az is következik, hogy *az alsóbbrendű életnek nincs helye* Ciolkovszkij kozmikus filozófiájában. E gondolatot a híres kertész-hasonlattal mutatja be: „a magasabb rendű bolygón létrejövő magasabb rendű életformák értelme és ereje likvidálja más bolygók kezdetleges életformáit, és saját utódaival telepíti be. Hasonlóan a kertészhez, aki kigyomlálja kertjéből a gazt, és hasznos zöldségeket ültet a helyébe!”

Kitüntetett vendégeink

Két kiváló, nemzetközi körökben is elismert, sőt világszerte ismert vendégünket külön is kitüntethettük 2012-ben. A *Socius Honoris Causa* címet, amelyet a 2010-es alapítás óta ötödször ítéltek oda a Ruszisztikai Központ a nemzetközi ruszisztikai kutatások elősegítése és összefogása terén végzett munkáért, ezúttal Ann M. Kleimola, a Nebraska-Lincoln Egyetem történelemszűzprofesszora kapta. Töröcsik Mari szűnművésznek pedig a Szvák Gyula vezette Magyar–Orosz Művelődési és Baráti Társaság elismerését, a Szent-Györgyi Albert-díjat nyújthattuk át. Az alábbiakban az ünnepegeken elhangzott laudációkból olvashatnak részleteket.

Moszkóvia – Amerikában

Ann Kleimola az egyesült államokbeli Nebraska-Lincoln Egyetem történelemszűzprofesszora, ide köti egész szakmai pályája. Az egyetemen kezdetben – 1972-től – középkori és kora újkori orosz történelmet tanított (ebből szerzett PhD-fokozatot is), később a XVIII., az utóbbi éveekben pedig a XIX. század orosz történelmét, kutatói érdeklődésének homlokterében azonban mindvégig a XVI–XVII.

századi orosz társadalom és a kultúra viszonyrendszere állt. Míg tanárként a történelem lényegi, nagy folyamataira fókuszál, tudományos kutatásai során a társadalmi lét sajátosságos részleteire figyel: a hétköznapi élet részmozzanataiban próbálja tetten érni a történelem mozgásait. A Ruszisztikai Központ nemzetközi konferenciáira e kutatások gyümölcseiből hoz el egy-egy előadásra valót: beszélt a kora középkori kulturális mecenatúra női oldalairól, az ikonhímzés kulisszatitkairól, arról, hogyan szolgáltak afféle mentsvárként a női kolostorok a tragikus élethelyzetbe került asszonyok életében, vagy arról, hogy milyen viszonyban voltak a lóval a középkori orosz társadalom különböző rétegeinek képviselői, s hogyan következett ebből a viszonyrendszerből az állatorvoslás fejlődése Moszkóviában (ugyanazt a modellt a vadászkutyák vonatkozásában is megvizsgálta). Noha egyetemi oktatói és kutatói munkássága átfogó (nem véletlenül volt évekig az Early Slavic Studies Association alelnöke), két sajátos irány határozottan kirajzolódik belőle. Az egyik a nők helyzetének és szerepének történeti vizsgálata, amelyet már 1970 óta művel, amikor ez még egyáltalán nem volt „divatban” (szintén nem véletlen tehát, hogy az Association for Women in Slavic Studies vezetőségi tagja), a másik pedig az embert és a háziállatokat összekötő árnyalt és finom viszonyrendszer történelmi perspektívája.

Ann Kleimola nemcsak saját egyeteméhez hűséges, hanem a Ruszisztikai Központhoz is. 1998 óta részt vesz valamennyi nemzetközi konferenciánkon: 2012-ben nyolcadszor láthattuk vendégül előadóink között. Jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a Ruszisztikai Központ valóban betölthesse vállalt feladatát: hogy a rendszeressé váló nemzetközi konferenciák megrendezésével, publikációkkal és számos más egyéb módon platformot teremtsen az orosz és a nem orosz nyelvű történeti ruszisztikai iskolák közötti szakmai párbeszédhez. Így vált természetessé, hogy a budapesti tudományos tanácskozásokon egyszerre jelennek meg egyrészt az oroszországi történelemszűz belső azonosulást tükröző nézőpontjai, másrészt az amerikai és nyugat-európai műhelyek távolságtartó rálátást biztosító szempontjai, harmadrészt pedig a sajátos közép-európai, elsősorban magyar „kint is vagyunk, bent is vagyunk” pozíció vetületei.

E „kaleidoszkopikus” összkép kialakításában nagy szerepe van Ann Kleimolának, aki egyetlen konferenciánkon való részvételt sem mulasztott el. Nyilván az ő személyiségének és szakmai vonzerejének is köszönhető, hogy kollégái, Brigit Farley a Washingtoni Állami Egyetemről, Daniel Kaiser az iowai Grinnell College-ból, Gail Lenhoff a Los Angeles-i California Egyetemről, Nancy Kollmann a Stanford Egyetemről vagy Janet Martin a Miami Egyetemről többször megtisztelte tudományos fórumainkat. Ann Kleimola is an-

nak a kutatói körnek a tagja, akik a nemrég elhunyt Nyikolaj Rjazanovszkij szellemiségét követték.

Ann Kleimola a konferenciakötetek létrehozásában is a rá jellemző hallatlan precizitással vesz részt: az egyetlen nehézség, amivel folyamatosan küzd, az a terjedelem. Lírai alkatából, filológiai körültekintéséből fakadóan nehéz 20 000 karakterbe tömörítenie mondanivalóját, de a terjedelmi „csatákat” sosem a szerkesztővel, hanem önmagával vívta. Visszafogott, tapintatos, ugyanakkor nyitott, érdeklődő, kíváncsi ember. Az évek során szinte észrevétlenül derült ki, hogy nagy rajongója és alapos ismerője Bartók Béla munkásságának, Bartókon keresztül pedig Kodály Zoltánnak is, ezért budapesti tartózkodásai során zenei zárandokhelyeket is kialakított magának. És még egy epizód. Tőle, mint az állat és ember közötti történelmi viszony kutatójától, Amerikából tudtam meg: az ELTE Etológia Tanszékének van egy világhírű fiatal kinológusa, Miklósi Ádám, akinek *A kutya viselkedése, evolúciója és kogníciója* című monográfiáját Kleimola professzor javaslatára vettem a kezembe. Hát így kerekedik a világ a Ruszisztikai Központban Ann Kleimolának köszönhetően.

Gyimesi Zsuzsanna

„Ikarus busz már nincs, Törőcsik-film még mindig van”

Törőcsik Mari az a művész, aki a világ összes díját megérdemli. De ezt a mostanit különösen. Talán vannak itt néhányan, akik pár hónappal ezelőtt, a Barátság Érdemrend átadási ünnepségén látták és hallották, milyen őszinte, személyes lelkesedéssel beszélt Tolkacs úr, úgy is mint magánember, úgy is mint nagykövet, ifjúkora nagy élményéről, a szobája falára kiragasztott Törőcsik Mari-sztárfotóról. Dagadt a kebelünk. Globus konzerv és Ikarus busz már nincs, Törőcsik-film még mindig van – lényegében rend van a világban.

Sokan vagyunk ma itt, akik – egyéb tényezőket, például az orosz művészet eredendő nagyságát most nem számítva – valamilyen véletlen folytán, szubjektíve szerelmesei vagyunk az orosz kultúrának. És nem túlzok, ha azt állítom, hogy amikor e nagy kultúra és művészet drámai alkotásaival Törőcsik művésznő közvetítésével találkozhattunk, az mindig kitüntetett pillanat volt. A *Varsói melódia* például. Mint írásmű nem emelkedett shakespeare-i magaslatokba, de amilyen lenyűgözően sokszínű és nagy ívű volt Törőcsik alakítása, az felejthetetlen.

És ugyanilyen felejthetetlen volt az Osztrovszkij-féle *Viharban* Kattyerina. Ha jól emlékszem, az öngyilkosságra készülő nő kibújta

cipőjéből, ott hagyta elől, aztán megindult hátrafelé, neki a Volgának. És a nézőnek ott maradt a naivan rebbenékeny, mégis felnőtt nő arcának képe, aztán Törőcsik legendás kifejező erejű hata... maga a katarzis. Vagy egy másik Osztrovszkij-darabban, Szolnokon, amelyben Krucsinyina színésznőt játszott, és egy rendezői truváj révén hirtelen húsz évet kellett fiatalodnia. (Ahogy egy nagy kritikus írta: negyvenet fiatalodott.) És az nem holmi kunsztstükkön, sminken vagy mőrikáláson múlt, hanem maga volt a komoly színművészet leglényege, ahogyan csak az oroszok tudják életkomolyan venni a színházat.

Ez utóbbi előadás rendezője egyébként Anatolij Vasziljev volt, a huszadik század második felének Efoszhoz és Ljubimovhoz mérhetően nagy egyénisége, aki nyilvánvalóan csak Törőcsik Mari miatt rendezett több előadást is Magyarországon. És amikor első itteni munkájának próbái során egyszer csak kiderült, hogy a mi „vasárnap” szavunkban nincs benne a feltámadás, senki más le nem csillapíthatta volna Vasziljev tombolóan dühös csalódottságát. De szerencsére, mindannyiunk szerencséjére ott volt Törőcsik Mari, és mindent megoldott. És Arbuзов, Zorin, Bulgakov, Osztrovszkij, Csehov, Petruszevszkaja és a többiek után jöhetett Dosztojevszkij is.

Éljen Törőcsik Mari!

Morcsányi Géza

Ruszista élet – januártól januárig

A ruszista naptár rég nem volt ilyen zsúfolt, mint 2012 januárja és 2013 januárja közt. Válság ide, válság oda: rendezvényeink száma tovább nőtt, egyre több a látogatónk, de ami a fő, egyre több a törzsvendég is a Ruszisztikai Kabinetben és a Fortocska Galériában. Ha „saját” helyeink nem elegendők, megtöltik hallgatóink és barátaink az egyetem és a Trefort-kert, sőt a város egyéb tereit is. A mostani „Visszaszámláló”-ban ezért – a könnyebb eligazodás érdekében – nemcsak szigorú történelmi kronológia szerint pörgetjük vissza a ruszista élet történetéit, hanem tematikus áttekintést is adunk, kezdve azokkal a programokkal, amelyek nagyobb hazai vagy épp nemzetközi nyilvánosság előtt zajlottak. Aki a teljes évadra kíváncsi, azoknak további böngészésre a honlapunkat ajánljuk, Gyimesi Zsuzsanna cikkeivel: www.russtudies.hu.

„Hétország szülő” programjaink

A Magyar Történelmi Társulat vendégei voltunk

A Ruszisztikai Központ mutatkozhatott be elsőként a Magyar Történelmi Társulat rendezvénysorozatán, amelyet azzal a céllal indítottak 2012. január 17-én, hogy – mint Pók Attila főtítokár elmondta – hidakat teremtsenek a magyarországi egyetemes történelmi kutatások eredményei között. Jó nyitásnak bizonyult ehhez az a több mint száz kötet, amely a Ruszisztikai Központ tanári és kutatói közössége publikált eddigi, másfél évtizedes működése során. Az előadók a központ kutatási tárgyainak fő témáit mutatták be *Mítoszok és ellenmítoszok az orosz történelemben* címen. Szvák Gyula előadásában három nagy, a történetírást meghatározó orosz mítosz körvonalazódott: az orosz és az európai történelmi fejlődés paradigmáinak egybeolvasztása, a birodalmiság mint pozitív érték kategória hirdetése, valamint az a meggyőződés, miszerint a korlátlan hatalom az orosz történelem axiómája. Gyóni Gábor az Alekszandr Nyevszkij alakja köré szerveződő, nem historiográfiai alapokra épülő, hanem a kulturális emlékezetből kirajzolódó mítoszokról beszélt, Filippov Szergej pedig a XIX. század orosz történelmével kapcsolatos negatív európai mítoszokat tekintette át, és azt elemezte, hogyan hatottak az 1917-es októberi forradalom eltérő történelmi értelmezéseire.

Könyvbemutató a XIX. Nemzetközi Könyvfesztiválon

Ha könyvfesztivál, akkor ruszisztikai stand és prezentáció – ilyen egyszerű „képletet” vált számunkra az a szándék, hogy a központ legújabb könyvtermését a tágabb olvasóközönség előtt is bemutassuk. 2012-ben immár ötödik alkalommal jelentünk meg a Bu-

dapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon, amelyet minden év áprilisában rendeznek a Millenárison. A 2012. április 20-án bemutatott 15 új könyv között voltak olyan „slágergyanús” kiadványok, mint a nagy formátumú európai kalandor, Ankungyinov ügyét feltáró, kétnyelvű, eredeti forrásközlés, és olyan aktuális gyűjtemény, mint a *Vitás kérdések a Szovjetunió és Kelet-Európa XX. századi történetében* című kötet, valamint a szakma számára megkerülhetetlen kézikönyv, *A történelmi Oroszország népei*, melynek szerzője Gyóni Gábor. A standon persze nemcsak ezeket a munkákat, hanem a központ teljes könyvtermését meg lehetett tekinteni, s a látogatók-érdeklődők (sőt, vásárlók!) nagy száma ismét arról győzött meg bennünket: van valódi közege a hazai ruszisztikának.

III. Ruszisztikai Napok

Jóleső érzés újabb számot írni egy alakulóban lévő hagyományt jelző cím elé, még akkor is, ha forrásszüke miatt egyre inkább „hazai alpanyagból” kell dolgoznunk. Még szerencse, hogy a III. Ruszisztikai Napok 2012 április-májusában tartott rendezvénysorozatának összeállításakor számíthattunk olyan kiváló orosz barátainkra, akik Budapestre már „hazájárnak”, mint például a Presznyakov fivérek, a kortárs orosz dráma európai hírű szerzőpárosa, akik immár másodszor voltak a vendégeink. Külön ízt adott az eseménynek, hogy Oleg és Vlagyimir Presznyakov drámaírói pályafutása azon az Uráli Egyetemen indult, a mai Jekatyerinburgban,

ahol az elsőéves Ruszisztika MA szakos hallgatók április utolsó hetében tudományos diáktanácskozáson vettek részt. Így aztán olykor még a szerepek is felcserélődtek: a vendégek kérdezték a házigazdákat a jekatyerinburgi élményekről. A házigazda ruszisztákat egyebek közt az érdekelte, hogyan fogadják a szerzők darabjaik magyar színpadi interpretációit (a *Terrorizmus*, a *Padlószőnyeg*, a *Cserenadrág*, az *Ágytörténetek* és a *Csónak* című darabot). A testvérpár számára a legnagyobb élményt talán a Vajdai Vilmos rendezte *Cserenadrág* jelentette, ahol kifejezetten meglepte őket a különböző valóságfilmek egymásra játszásának rendezői ötlete: „Ki sem néztük saját darabunkból, hogy ennyi minden van benne” – jegyezték meg.

Teret az orosz kultúrának!

Ezzel a címmel zajlott 2012. május 8-án a III. Ruszisztikai Napok legvidámabb rendezvénye a Trefort-kert Puskin utcai kijáratánál: afféle utcai karnevállal terebélyesedő népünnepélyben idézték

meg a ruszisták és az orosz kultúra barátai Puskin szellemét. Alekszandr Szergejevics szelleme azonnal meg is jelent – méghozzá az egyik ruszisztikai doktorandusz „képében”, oldalán természetesen Tatjánával, egy végzős orosz szakos hallgató személyében. A (kor)hangulatról gimnazisták szavatai és a Dve gitari által előadott megzenésített versek gondoskodtak. Nem maradhatott el Tatjáná levélének felolvasása sem (dr. Marosi Lajos ez alkalomra készített új fordításában). Az utca népét is egybegyűjtő multság koszorúzási paródiával zárult: szalmavirág-koszorúval megkoszorúztuk Puskin utcátábláját, ezzel a fricskával fejezve ki a reményt, hogy ez az utca legalább még sokáig viselheti a nagy orosz költő nevét. Néhány perccel később pedig már kezdődött is a következő program: Török Ferenc *Moszkva tér* című, immár „történelmi” nevet viselő kultikus filmjének vetítése.

A ruszista szakma nemzetközi nagykonferenciája

A történelem és a világ, a történelem világa Oroszországban és Közép-Kelet-Európában címmel rendezte meg a Ruszisztikai Központ a két-évenként összehívott nagykonferenciáját, amelyre ezúttal nyolcadik alkalommal került sor 2012. május 21–22-én. A történelmi ruszisztika méltán híres eseményére 12 városból, 3 országból, 3 kontinensről 9 intézményből 11 magyar és 22 külföldi előadó érkezett. Napjainkban különösen fontos a történelmi munkákat létrehozó ember személyiségének differenciált megközelítése, hiszen pl. a mai hatvanas generáció már maga is több rendszerváltást megélt, ami a történelmi tények interpretációját alapjaiban meghatározza – emelte ki Jurij Pivovarov akadémikus megnyitójában. Alekszandr Tolkacs, Oroszország nagykövete tudományos igényű előadásában a kormányzati-államhivatali és a történelmi munka közti lényegi párhuzamokat elemezve a társadalmi-politikai kontextus figyelembevételére helyezte a hangsúlyt, és határozottan

állást foglalt a történelemhamisítással és a történettudomány átpolitizálásával szemben. Az előadások sorát hasonlóan nagy tekintélyek nyitották meg, köztük Jurij Petrov, az Orosz Tudományos Akadémia Oroszország Története Intézetének közelmúltban kinevezett igazgatója, aki az Orosz Tudományos Akadémia szerkesztésében most készülő, többkötetes orosz történelem megírásához szükséges nemzetközi együttműködésről beszélt. A konferencián két szekcióban folyt a vita. Számos kulcskérdés fogalmazódott meg: Hogyan alapozható meg hosszú távon a történettudományok területén zajló paradigmaváltás? Hol húzódnak ma a filológia és a történettudományok határai? Hogyan kerülhető el a tudománytalan manipuláció? Hogyan őrizhető meg a történettudomány társadalmi felelőssége? – A konferencia anyagai, a hagyományokhoz híven, önálló kötetben is napvilágot látnak.

katonák című, 1967-es alkotásának vetítése, amelyet az oroszországi egyetemisták jellemzően szovjetbarát filmként éltek meg, míg a magyarországiak inkább a háborúellenességet emelték ki. A vitablokk másik témája a „Mi az orosz?” kérdés köré rendeződött, Szvák Gyula bevezetőjével. A kérdésre sem oroszként, sem magyarként nem volt könnyű válaszolni, de, mint utóbb kiderült, nem könnyebb a fordított szerep sem, miután – a tábor utóhangjaként – az orosz és magyar diákok megnézték a Múcsarnok *Mi a magyar?* című kiállítását.

Kutatók Éjszakája – ruszista módra

A legutóbbi kutatói éjszakán, 2012. szeptember 28-án – szponzor híján – nem volt pirog a Ruszisztikai Központban, mégis több

Rendhagyó ruszisztikai tábor Visegrádon

Térben és időben is szakítottunk a hagyományokkal, amikor a ruszisztikai tábort ezúttal Visegrádon rendeztük (Balatonfüred helyett), s nem nyáron, hanem 2012. szeptember 20–24. között. A lényeg azonban nem változott: a kirándulások, éjszakai túrák, hajnalig tartó beszélgetések, csocsózás és zenehallgatás közé komoly szakmai programok élődtek – két nagy blokkra osztva. Az első blokkban a BA-s szakdolgozatok és a készülő MA-diplomamunkák témáinak prezentációjára került sor, kérdésekkel, kommentárokkal, igazi mini-konferenciaként, orosz nyelven. A második szakmai blokkban Krausz Tamás a XX. századi szovjet-orosz történelem vitás kérdéseiről és a történetírás csúsztatásairól beszélt, a vitában pedig a külső (azaz a magyar) megközelítés belső, vagyis moszkvai, illetve jekatyerinburgi nézőpontokkal konfrontálódott. Ezt a vitát készítette elő Jancsó Miklós *Csillagosok*,

mint kétszázan voltak kíváncsiak arra, mi történik nálunk. A vendégeket a Szudaruski orosz népi együttes fogadta harmonikaszóval, kenyérrrel és sóval, s már indult is az est, népdalokkal, kórtáncsal. A Ruszisztikai Központ folyosóján különleges, még a kézikönyvtárban sem hozzáférhető könyveket lehetett fehér kesztyűs kézbe venni, a Fortocska Galériában *Fiatal ruszisták Oroszország-képe* címmel az új fotókiállítást lehetett böngészni, az alkalmi moziteremben pedig *A cár gyilkosa* című 1991-es, rendhagyó történelemszemléletet sejtető orosz filmet nézhette meg – akinek akadt hely a teremben. A legtöbben azonban az előadásokra voltak kíváncsiak, melyek témája az idén a történelmi tévhit és hazugságok leleplezése volt. A legkeményebb szembenézésre Krausz Tamás *A Don-kanyar igazi története* című előadása készítette a hallgatóságot. Könnyedebb hangvételű előadást tartott Filipov Szergej a Raszputyin nemi életével kapcsolatban keringő történelmi anekdotákról, ezek bizonyíthatatlanságáról, illetve bizonyítható hiteltelenségéről, Gyóni Gábor pedig a novgorodi nyírfakéreg-levelek segítségével a középkori orosz átlagember ma-

gánéletének titkait villantotta fel – hogy csak néhány témát említsünk. A legifjabb kutató generációt Manzák Krisztina, Nagy Szilvia és Szaniszló Orsolya képviselték, akik XVIII–XIX. századi orosz nőalakokról szóló közös prezentációjukban ezt a kérdést tették fel: *Natasa-e az igazi orosz nő?*

Nemzetközi szimpózium az Oroszország-kép változatairól

Az Oroszország-kép változatai a XVII. századtól a XXI. századig címmel 2012. október 26-án tartott nemzetközi szimpózium szerves folytatása volt a 2009. december 15-én megrendezett *Oroszország – Közép-Kelet-Európából nézve* című, a Nemzetközi Visegrád Alap támogatásával zajlott tanácskozásnak, amelynek anyaga orosz nyelvű kötetben is megjelent *Образ России с Центрально-европейским акцентом* címmel. Ezúttal is rangos külföldi intézmények képviselői tartottak előadásokat, köztük Igor Kondakov a XX. századi új globalitásfogalom kelet-európai megjelenéséről, Pavel Kuprijanov a felvilágosodás kori utazási irodalom kulturális különbségeit értelmezte, Alekszandr Golubev a XX. század első felében a más kultúrákról elterjedt szovjet nézőpon-

tokat tipologizálta, Igor Jakovenko a birodalmi központok és perifériák öndefinícióinak konfliktusait elemezte, Kudjukina Marija pedig a „világforradalom” és az orosz parasztság kapcsolatáról beszélt. Az imidzs-kutató fiatal ruszisták, Kecskeméti Gábor és Suhajda Szabolcs a XIX. századi magyarországi ruszofóbia fő vonásait mutatták be, Kószeghy Zsolt egy XVII. századi magyar utazó Moszkóvia-képét, Gémesi Ferenc pedig a magyarországi rendszerváltás oroszképét taglalta. „Kortárs” perspektívát nyitott Anna Lentovszkaja előadása, aki a Pisai Orosz Központ tapasztalata alapján vizsgálta az olaszországi „oroszság” helyzetét, illetve Szvák Gyula összefoglalója a magyar–oros viszony percepciójéről készült legújabb felmérésekről.

Allandó programjaink és törzsvendégeink

Kultúrpillanatok

A péntek délutáni *Kultúrpillanatok*at eredetileg egy közös filmnézés, egy tea melletti jó beszélgetésre indítottuk el a Ruszisztikai Kabinetben, de a „pillanatok” egyre hosszabbak lettek, a tea mellé egyre több házi sütemény került, a film köré egyre bővebb program kerekedett.

2012. február 17-én, az év első „kultúrpillanata” keretében Forgács Iván filmesztéta adott körképet a kortárs orosz filmművészetről a három 2012-es Oscar-jelölt alapján. Alekszandr Szokurov rendkívül összetett *Faustja*, Nyikita Mihalkov formailag profeszionális, gondolatilag érdektelen *Csalóka napfény 2.* című filmje után Andrej Zvjagincev *Jelena* című alkotását elemezte és vetítette. A film heves vitát váltott ki a „többgenerációs” nézőközönség körében.

2012. március 30-án dr. Schiller Erzsébet irodalomtörténész tartott előadást az orosz emigrációs kultúra problémáiról, az orosz emigráció hullámainról, egészen az 1990-es évek óta tartó negyedik kitelepülési hullámig. Különösen izgalmas volt annak vizsgálata, milyen önértelmezési nehézségekkel néztek szembe az emigráns orosz kultúra képviselői azok után, hogy a XX. század végén lehetségessé vált a hazatérésük. Ehhez kapcsolódott a bemutatott film, Alekszej Ucsityel 2000-ben készült *Felesége naplója* című alkotása, mely Bunyin feleségének naplójából készült.

2012. október 10-én Alekszandr Szokurov *Orosz bárka* című, minden szempontból egyedülálló filmjét néztük meg, amelyben a XIX. századi francia utazó, Custine márki mint láthatatlan narrátor kalauzolta a nézőt egy 300 évet átfogó kultúr- és mentalitás-

történeti utazás során. A „kalauz” kalauza pedig – a vetítés előtti és utáni beszélgetés során – Kiss Krisztina elsőéves ruszisztika MA szakos hallgató volt, aki szakdolgozatában a film szlavofil gondolatkörét elemezte.

2012. december 14-én az évszáró kultúrpillanat éjszakába nyúló buliba torkollott, s a film (Timur Bekmambetov *Jolki-2* című vígjátéka) csak afféle „hordozórakéta” volt a további karácsonyi-szilveszteri produkciókhoz, amelyeket MA-s hallgatóink igazán profin s a profikat leköröző jókedvvel adtak elő: Örkeny-egyperceseket magyarul és oroszul, Kvász Iván-tárcát, Ahmatova-verset, orosz televíziós újévi köszöntőbeszéd-paródiákat. Az orosz vendégváró asztalon a legnagyobb sikert a cukormázás mézeskalácsház aratta.

Fortocska Galéria

2012. május 8-án a III. Ruszisztikai Napok nyitó rendezvényeként a Fortocska Galériában új kiállítás nyílt Betu_Konyv.ru címmel, amelyen az Anna Csajkovszkaja, Makszim Gurbatov művészházaspár

mutatta be egyedülálló projektjét, amelynek „főszereplője” a betű mint tárgy, a betű mint jel, a szó, a könyv, a képzőművészet bonyolult viszonyrendszere.

2012. szeptember 18-án, a Kutatók Éjszakáján nyílt meg a *Fiatal rusziszták Oroszország-képe* című kiállítás, amelynek anyagát a ru-

szisztika mesterszak első nemzedékének oroszországi utazásai során készült fényképekből válogattuk össze, s amelyekből e lapszámunk is közül néhányat.

Történész-kerekasztalok

2012 első felében is minden hónapban találkoztak a Ruszisztikai Központ történészei, hogy megkerülhetetlen szakmai kérdéseket vitassanak meg más intézményekben és más területeken dolgozó kollégáikkal. 2012. február 12-én Font Márta és Szili Sándor történészek részvételével az 1150 éves orosz államiság kérdésköréről folyt vita. Március 12-én Vásáry István, az ELTE Török Tanszékének vezetője, valamint Szilágyi Zsolt, az MTA Néprajzi Intézetének főmunkatársa ismertette a tatár-mongol kérdés és az orosz történelmi fejlődés kapcsolatának kutatása során feltárt új eredményeket, főként arra koncentrálván, milyen hatást gyakorolt az Arany Horda intézmény- és adórendszere az orosz politikai és gazdasági fejlődésre, Moszkóvia történelmére, hagyott-e nyomot a tatár-mongol jelenlét a cári arisztokrácia szerkezetében. Április 11-én *Zavaros idősorok az orosz történelemben* címmel Krausz Tamás és Szvák Gyula bevezetése után a résztvevők a „смыта”-ként meghatározható korszakok problémáit elemezték.

A második félév első kerekasztal-vitájának (2012. szeptember 26.) apropóját az 1812-es borogyinói ütközet kétszáz éves évfordulója kínálta: Ki győzött Borogyinónál – az oroszok vagy a franciák? Mivel magyarázható a franciák végső veresége? Milyen konzekvenciákkal járt Oroszországra nézve Napóleon bukása? – ilyen kérdéseket tett fel Gáspár Roland ruszisztika MA szakos hallgató bevezetesként, ismertetve egyúttal azt a felmérést is, amelyet idén végzett oroszországi fiatalok körében arról, mennyire tájékozottak a borogyinói csatával kapcsolatban.

Keleti kérdés a XIX. századi európai diplomáciában címmel 2012. október 24-én Majoros István, az ELTE Új- és Jelenkori Egyetemes Történelmi Tanszékének munkatársa, valamint Demeter Gábor, az MTA Történettudományi Intézetének kutatója beszélgetett. Az ismeretlen Sztolipin: reformors a XX. század elején címmel Halász

Iván, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem és az MTA Jogtudományi Intézet jogász-történész kutatója beszélgetett kollégáinkkal és hallgatónkkal.

A 2012-es történész kerekasztal-beszélgetések kronológiai sorát az 1917 februárjában és októberében zajlott események megvitatása zárta 2012. december 12-én, a Magyar Progresszív Intézet munkatársa, Filippov Gábor politológus vezetésével. A hallgatóság képet kapott arról, hogyan változott meg 1990 óta az 1917-es fordulóponthoz megítélése Amerikában, Nyugat-Európában, Közép-Kelet-Európában és Oroszországban. Megkerülhetetlen volt a már jól ismert kérdésselvetés: forradalom volt, vagy puccs? Egy- valamiben egyetértés alakult ki: 1917 eseményeinek értelmezésében még mindig összemosódnak az érzelmi és a tényfeltáró-értelmező megközelítések – mint a közelmúlt történéseinek elemzésekor ez olyan gyakran előfordul.

A hiba kultusza és metafizikája

A 2012-es ruszisztikai biennálé – *A történész és a világ, a történész világa Oroszországban és Közép-Kelet-Európában* – azonnal a jelenkori történettudományos viták fősodrába vezette az érdeklődőket, különösen az olyan előadásokat hallva, mint amit Andrej Lvovics Jurganov, az Orosz Állami Bölcsészettudományi Egyetem professzora tartott. A jeles középkorász és historiográfus, aki nemrég vastkos monográfiát publikált a sztálini korszak (1929–1953) szovjet történészeinek életvilágáról (*Русское национальное государство. Жизненный мир историков эпохи сталинизма*, М., 2012), egy 1953-as kefelevonatból kiindulva az egész korszak lényegét érintő historiográfiai „kalandregényt” vázolt fel. Előadását rövidítve adjuk közre.

Культ Ошибки:

Первый шаг десталинизации исторической науки

20 марта 1953 г. в Президиуме Академии наук состоялось масштабное совещание, в котором обсуждалось положение в исторической науке. Это был апогей сталинизма... без Сталина. Но что понимать под «сталинизмом», если Сталина уже не было в живых? И почему кампания развернулась так, будто ничего не произошло?

Идеологическая машина не могла остановиться сразу, но в первые дни после смерти вождя партии работала с большим желанием соответствовать сталинскому духу разоблачения. По-прежнему задача историков – точное отражение «метафизической истины», содержащейся в работах классиков марксизма, в трудах Ленина и, прежде всего, Сталина. Однако трудность в том, что всякое авторское объяснение высказываний классиков лишает их истинности и искажает подлинный смысл в ту или иную сторону. Страх Ошибки провоцировал иррациональное состояние, при котором естественным становился абсурд. Вместо рациональности контекста – иррациональность метафизики: это и был дух сталинизма, продолжавший существовать некоторое время после смерти Сталина.

Культ Ошибки – это закономерность уклонения от «правильного» решения в любую сторону, поскольку никому, кроме

Сталина, неведома природа «правильного». В любой точке пространства события может произойти сбой, но как явление вполне имманентное. Культ Ошибки – это напоминание любому, что ничто и никто его не защитит, если он окажется под огнем «правильной» критики.

Наибольшей силы удар был направлен не против отдельной личности (или даже группы лиц), а против всего Ленинградского Отделения Института истории (ЛОИИ), который – ни много, ни мало – намеревались закрыть за ненадобностью, оставив только архив. Историческая наука в лице Института истории не выполнила «возложенных на него задач по разработке проблем исторической науки». Подобная самооценка – вполне достаточная причина, чтобы закрыть Институт истории в Москве. Однако – парадокс: только такое признание своей «несостоятельности» (в духе эпохи) и могло (на какое-то время) гарантировать существование учреждения в режиме ожидания худшей участи.

Один из главных идеологов исторической науки, А.М. Панкратова, 17 апреля 1953 г. выступила в московском Доме ученых с лекцией «О задачах советских историков». В ней были обозначены новые проблемные области, порожденные трудами И.В. Сталина, которые необходимо было осваивать исторической науке в силу ее глубокой ошибочности, несостоятельности и т. д. Ею была определена главная область, *где сосредоточивались все возможные и невозможные ошибки историков* – это непонимание сталинского экономического учения, «закона» обязательного соответствия развития производительных сил производственным отношениям...

В течение всего 1952-го и первой половины 1953 годов широко публиковались работы историков, в которых говорилось «о гениальном открытии» Сталина в последней его работе «Экономические проблемы социализма в СССР» (1952). Суть «открытия» заключалась в том, что в мире существуют незыблемые законы, которые никто не может нарушить. И главный закон – это закон обязательного соответствия развития производительных сил производственным отношениям. Пафос этого сочинения от ноября 1951 г – признание объективных законов развития, независимых от воли людей.

Как использовать этот «закон» в трудах по русской истории? И что он означает для прежних объяснений, которые теперь все больше внушают сомнение? Диалектика в духе Сталина – это новая модель неопределенности, которую пыталась осмыслить Панкратова: с одной стороны, «нельзя смешивать и отождествлять способ производства с экономическим строем», с другой стороны, «неправильная точка зрения на экономический базис сводилась к тому, что он рассматривался в отрыве от производства». В диалектических предпосылках этой новой неопределенности были заложены, по мнению Панкратовой, новые возможности для периодизации русской истории: её не смутило то обстоятельство, что книга Сталина вышла уже после состоявшейся дискуссии. Традиционная ошибочность историков теперь наполнялась новым смыслом.

В июньском (№ 6) номере журнала «Коммунист» за 1953 год была опубликована статья А.М. Панкратовой «Насущные вопросы советской исторической науки», в которой были повторены важнейшие теоретические положения её публичной лекции. У этой статьи – необычная подоплека. В фонде А.М. Панкратовой (Архив Академии наук) сохранился экземпляр верстки статьи, – на первом листе статьи в верхнем левом углу поставлен типографский штамп: «верстка». Верстка – это уже почти готовый вариант публикации. Если и вносятся

какие-то замечания, то не принципиальные. Что же мы видим? В верстке статьи нет ни слова о применении к русской истории сталинского «закона обязательного соответствия» производственных отношений характеру развития производительных сил. Об этом «законе» вообще не упоминается! Но в публикации о нем уже идет речь.

Итак, лекция – верстка – публикация: три условных этапа. В верстке – отсутствует важнейший компонент, который содержится на первом и на последнем этапе. Как это могло произойти? При всех возможных вариантах объяснения, остается очевидным факт: на этапе верстки редакционная работа велась по *целенаправленному умолчанию* о сталинском «законе соответствия». Это один из вариантов предполагавшейся статьи. При окончательной доработке вернулись к тому, что предлагала в лекции Панкратова, но вернулись с скептическим настроением, не придавая сталинскому закону глобального значения.

Велико же колебание настроений в идеологии, если в журнале «Коммунист», в готовую верстку, вносятся не просто уточнения и дополнения, а огромные фрагменты (по меркам верстки!), которые в одночасье обесценивают проделанную работу в типографии. В те годы только *сверх-особые* обстоятельства, обстоятельства политические, могли привести к коренной переделке верстки статьи для журнала «Коммунист»...

На июльском (1953 г.) Пленуме ЦК КПСС Л.М. Каганович высказал некоторые суждения, которые без контекста выглядят, по меньшей мере, странными. Л.М. Каганович довольно откровенно поведал Пленуму ЦК о деятельности Берии в первые дни после смерти Сталина: Начал он атаку на партию с атаки на Сталина. То, что меня потрясло и поразило, это когда он на другой день после смерти Сталина, когда еще Сталин лежал в колонном зале, фактически *он устроил переворот, свергнув мертвого Сталина, он стал мутить, пакостить* (здесь и далее курсив мой – А.Ю), то рассказывал, что Сталин и против него, Берия, шел. Он нам, группе людей, говорил: Сталин не знал, что если бы меня попробовал арестовать, то чекисты устроили бы восстание. Говорил?

Голоса из Президиума. Говорил.

Каганович. Это он говорил на трибуне Мавзолея. Когда он это сказал, мы сразу почувствовали, что имеем дело с подлецом,

контрреволюционером, который что-то готовит. Он изображал Сталина самыми неприятными, оскорбительными словами. Надо сказать, что кое-чего он добился. Он добился того, что в нашей печати об экономических проблемах социализма замалчивается.» (Лаврентий Берия. 1953. Стенограмма июльского пленума ЦК КПСС и другие документы. М., 1999. С. 136-137).

Смысл слов о «перевороте», о свержении мертвого Сталина, о желании Берии дискредитировать умершего вождя партии, замалчивание «об экономических проблемах социализма» можно понять, только если считать контекстом этого высказывания историю публикации статьи Панкратовой в журнале «Коммунист». Судя по всему, Берия, через своих доверенных людей, пытался – ни много ни мало – перехватить идеологический контроль за партийной прессой, что на языке Кагановича и означало «переворот». Не обязательно было самому Берии вмешиваться в дела журнала «Коммунист» (что не исключено, конечно, тоже), – достаточно было иметь преданных людей, чтобы развернуть в нужную ему сторону идеологиче-

скую работу партии. Но загвоздка была в том, что идеологическая работа партии – и, прежде всего, с органами печати – была доверена секретарю ЦК КПСС Н.С. Хрущеву, который никому не отдал бы просто так свои контрольные функции. Значит, вокруг статьи Панкратовой развернулась нешуточная идеологическая баталия.

Как в верстке, так и в опубликованной статье Панкратовой, заметно общее смягчение тональности разоблачения, снижение градуса критики. Это очевидный результат глубокой переработки текста лекции (от 17 апреля 1953 г.), положенного в основу статьи для журнала «Коммунист». И хотя публикация статьи получилась более официозная, чем верстка, но и в публикации мы видим явное нежелание разворачивать новые идеологические кампании по борьбе... с чем угодно. Это было новое общее настроение в высшем руководстве партии, и одновременно первый шаг в десталинизации исторической науки.

А.Л. Юрганов

Történelem, újraértékelve

A leghevesebb vitákat a történelem újraértékelhetőségének kérdései váltották ki a 2012-es ruszisztikai biennálén, ami nemcsak a történettudomány alapjait érinti, hanem – egyebek között – a jelenkori magyar és orosz kapcsolatokat is. Nem véletlen, hogy Alekszandr Tolkacs, Oroszország budapesti nagykövete a diplomáciai szokásokon több szempontból is túllépő előadásban reagált a II. világháború kapcsán kialakult magyar ideológiai irányváltásokra is. A nagy sajtóvisszhangot kiváltó megnyilatkozást orosz nyelven közöljük.

2005 óta figyelhető meg Oroszországban a II. második világháborús szerep politikai és ideológiai célokra való felhasználása: a Nagy Honvédő Háború 60. évfordulója kapcsán indította el ezt a hullámot az elnökként másodszor is az ország élére kerülő Putyin és környezete, hogy bizonyos legitimitációs deficiteket pótohasson – jegyezte meg a galamus.hu portálon Sz. Bíró Zoltán történész, hozzátéve, hogy a jelicini korszakra és Putyin első elnöki periódusára ez egyáltalán nem volt jellemző. Azt ugyanakkor egy pillanatig sem lehet feledni, hogy a II. világháború idején valóban infernális háború, pokoli, elképesztő áldozatokkal járó harcok folytak a keleti fronton: a hivatalos és hitelesnek tekinthető adatok szerint a Szovjetunió mintegy 27 millió embert veszített a második világháború során, miközben a három legjelentősebb szövetséges, az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország veszteségei nem érik el a másfél milliót (Sztálin 7 millió szovjet áldozatról beszélt, Hruscsov 20 millióról, s ez az adat számított hivatalosnak a Brezsnjev-korban is); a Szovjetunió nemzeti vagyonának 30 százaléka megsemmisült (a britek vesztesége 0,9 százalékos, az amerikai fél százalék alatt). Az is tény, hogy az utóbbi időben Oroszországban is megkezdődött az 1939 és 1941 közti időszak önkritikus felülvizsgálata. Oroszország számára ma az a legfontosabb, hogy a volt szocialista országok maradjanak semlegesek három területen: a tranzit-semlegesség (ne akadályozzák technikai, üzleti és politikai eszközökkel a nyugat felé irányuló orosz kereskedelmet, főleg az energiaszállításokat); geopolitikai semlegesség a posztsovjét térségben; valamint az emlékezetpolitikai semlegesség (különösen a II. világháború értékelése terén). Ha közvetlen összefüggés nincs is e három „színtér” között, a politikai-gazdasági döntések meghozatalakor a „fizikai” és szimbolikus viselkedés egyaránt szerepet játszik, aminek figyelembe vétele Magyarország számára elsőrendű érdek.

«...вопреки исторической правде»

Историческая наука, без преувеличения, играет особую роль в жизни человечества, оказывая заметное влияние на принятие политических решений, формирование идеологических установок и взглядов подрастающего поколения, способствуя при этом как сближению народов, так и, к сожалению, их разобщению. Как говорится: какое семя посеешь – такой урожай пожнешь. Правильное понимание причин тех или иных событий истории, анализ их последствий для будущего страны позволяет лучше ориентироваться в проблемах современности и избежать повторения прошлых, порой весьма трагических, ошибок. Как говорил великий русский историк В.О.Ключевский «люди любят изучать свою историю, потому же, почему человек, споткнувшись с разбега, любит, поднявшись, оглянуться на место своего падения».

Однако, к сожалению, далеко не все исследователи и, что особенно прискорбно, не все политические деятели придерживаются этого совета российского ученого. В последние десятилетия мы с вами неоднократно являлись свидетелями принятия безответственных, а порой и просто вредных в стратегическом плане политических решений, продиктованных сомнительными сиюминутными интересами, без учета исторического опыта и просчета последствий их реализации для судеб народов и целых государств. Полагаю, что излишне в этой представительной аудитории рассказывать, к каким трагическим последствиям это приводило. К сожалению, проблема недобросовестной интерпретации, а зачастую и просто фальсификации исторической правды в угоду политической конъюнктуры

юнктуре по-прежнему весьма злободневна. В частности, налицо попытки отдельных политических сил ряда стран ЦВЕ и Балтии подвергнуть пересмотру итоги Второй мировой войны, совершенно отчетливо просматривается тенденция «исторического ревизионизма», нацеленного в том числе на дискредитацию политики Советского Союза предвоенного, военного и послевоенного периода, замалчивание сути лицемерной и двуличной политики ведущих западных стран, ставших на путь потакания гитлеровской агрессии. Полагаем, что попытки сознательной политизации истории трудно расценить иначе, как стремление провести новые разделительные ли-

нии на нашем континенте. Причем совершенно очевидно, что острие этих попыток направлено против России, само существование которой, похоже, является главным раздражителем для отдельных политических сил на Западе.

Прискорбно, что данное явление стало характерным в последние годы и для Венгрии, где, вопреки исторической правде, с 2011 г. конституционно закреплена концепция двойной оккупации страны (в 1944-90 гг. Советским Союзом), отрицающая освободительную роль Красной Армии и уравнивающая нацизм и коммунистические не только практику, но и идеи. Зачастую близкие к правому политическому лагерю историки, прикрываясь тезисом исторической объективности, фактически становятся на позиции оправдания участия Венгрии в агрессии против СССР, заученно повторяя при этом аргументацию хортистской пропаганды. Старательно замалчиваются факты преступлений венгерской военщины и жандармерии на временно оккупированной территории СССР, а также активное соучастие хортистов и нилашистов в массовом уничтожении еврейского и цыганского населения Венгрии. Последним примером этой пропагандистской кампании стало недавнее открытие памятника М.Хорти в н.п. Кёрёки (Kereki, Somogy m. – ред.) на западе Венгрии. Вместе с тем, не можем не признать, что авторитетные венгерские историки не разделяют таких подходов и твердо придерживаются объективной точки зрения на события Второй мировой войны и историю послевоенных международных отношений. Красноглагольным подтверждением этого является, на мой взгляд, недавний выход в свет исторической монографии Йозефа Балинта «Экономическое разграбление Советского Союза, повествуя в документах (1941-1944)», правдиво раскрывающей грабительскую сущность оккупационной политики нацистской Германии и ее сателлитов на территории СССР в 1941-1944 годов. Не могу в этой связи не отметить поистине подвижническую деятельность Центра русистики и его руководителя профессора Дьюлы Свака, которые, невзирая на свои весьма скромные возможности, пытаются противодействовать искажению исторической истины, издавая исторические труды, объективно оценивающие историческое прошлое. В заключение хотел бы пожелать участниками конференции, которая, убежден, безусловно станет заметным событием в будапештской научной и культурной жизни, интересных и полезных дискуссий, а также плодотворной работы по формированию объективного научного подхода к рассмотрению исторических проблем. *(Выступление А.А.Толкача на церемонии открытия Международной исторической конференции, Будапешт, 21 мая 2012 г.)*

Klió, a tanító. Írta: Kvász Iván

Mindannyiunknak van egy-egy Kvász-története – hogy rögtön az elején műfajelnevezéssel tegyük az ismertetendő könyv szerzői álnévét –, csak épp a megírásához-elmondásához való Kvász-készség hiányzik. Mert a *Klió, a tanító* című tárcasorozat az írásmód teszi azzá, aminek szerzője szánta: a „saját történet” bizonyos részeinek újramondása – minden leckéztetési szándék, tanulságlevonási kényszer, minden gúny, sőt ironia nélkül. Könyvnyű lenne utólag neveltségessé tenni az élettörténet egykori szereplőit, egyik-másik meg is érdemelné, szolgálatot is rá elég okot – csak hogy ez a szerzőnek túl könnyű zsákmány lenne. Nem lenne nehéz az önironia főlényét se bevetni, divatos távolságtartással szemlélve a tárgyat – saját magát –, de hát a szerző *nem* saját magáról akar beszélni, hanem arról a környezetről, háttérről, arról a korról, amiben *saját maga* lett.

Márpedig ez a kor – a hatvanas-hetvenes évek – nem nagyon hagyta, hogy valaki csak úgy fogja magát, és *saját maga* legyen. Írott és íratlan szabályok sokasága, politikai vagy annak vélt tiltások és átláthatatlanul változó engedélyek, elhitt vagy lenyelt utasítások vagy csak megfelelési rutinok jelölték ki azt a keskeny ösvényt, ahol egyensúlyozni lehetett. – Ez a helyzetkép azonban „csak” *jelen van* ezekben az írásokban: nem a sorok között, nem rejtett utalásokkal, netán kikacsintásokkal; még csak nem is metaforákban – az iskola zárt belső udvara „csak” azt a szűk teret jelenti, ahol „nyugodtan lehetett hajkurászni a lányokat”, a pesti bölcsészkar zegzugos épülete is „csak” az a labirintus, amitől ren-

des rémálmokat lehet látni, a hódmezővásárhelyi laktanya pedig „csak” az a folyosórengeteg, ahol vezényszóra egysoros vonalban kellett felsorakozni. A történetek, figurák, helyszínek és helyzetek sorozatával érzékeltett atmoszféra az, amiből minden olvasó pontosan tudja, mit is jelentett a hatvanas-hetvenes évek időszaka.

Pontosan érzékelhetik ezt azok is, akik nem ebben az időszakban szocializálódtak, sőt már inkább a rendszerváltás környékén vagy után születtek. A könyv valószínűleg nekik íródott, de ez is csak feltételezhető, hiszen a könyvben nincs egyetlen direkt utalás sem („bezzeg...”-gel kezdődő kiszólás meg végképp nincs, legfeljebb csak a szénszünettel lehetett volna hetvenkedni, de az se különlegesség, hisz van újra „szénszünet”). A portréba beleírt sorsok, a sorsokból kirajzolódó személyiségek – Spigyzisztól, az első orosz tanártól Lihacsov akadémikusig – egyszerre jelentettek tájékozódási pontokat a szerző számára akár pozitív, akár

negatív értelemben, és alakították ki ugyanakkor azt a közeget, amely inspirációival és korlátaival egyaránt hozzájárult ahhoz, hogy *saját maga* lehessen. Az egyik legdöbbenetesebb portré a középkorász szovjet professzorról készült, aki szorongásaival és háborús rémképeivel akár az egész generációját reprezentálhatná. A leírásból azonban, ahogyan békésen hortyog a Pravdával leterített ágyon, a személyes tragédia és meghasonlottság olyan egyedisége olvasható ki, ami szükségtelenné tesz minden szimbolikus elvonatkoztatást.

A „Klió” kötet – bár szerzője, Kvász Iván a „főművek” fősodrából elkülönítendő kötetnek szánta – nagyon is szerves folytatása a *Bevezetés a ruszisztikába* című kézikönyvnek. Kézikönyv ez is: forrás és kommentár azoknak, akik „a történész szakmát választották. Gonosz egy mesterséget.”

Rusisztika MA

Szándékosan vagy szándékolatlanul: a rusisztika mesterszak rövidítésével jelzett könyvek borítóján az MA olyan benyomást kelt, mintha a „mai” rusisztika állását összefoglaló-reprezentáló kiadványsorozatról lenne szó. Voltaképpen nem is téved, aki így veszi kézbe a 25 zsebkönyvből álló tananyagcsomag eddig megjelent darabjait: a 10 munka mindegyike magas színvonalon tekintti át az egyes tárgykörök kutatási eredményeit, „mai” állapotát, domináns megközelítéseit. A tíz szerző mindegyike az adott terület jeles képviselője: Tatjana Bitkova, Dmitrij Jefremenko és Irina Glebova a legtekintélyesebb orosz társadalomtudományi akadémiai intézmény, az INION RAN kutatói, Nyina Filopova és Szergej Akopov a szentpétervári egyetem (SZPbGU) tanárai, Igor Kondakov az Orosz Állami Bölcsészettudományi Egyetem (RGGU) filozófiaprofesszora, Alekszandr Kamenszkij a Gazdasági Főiskola (VSE) nemzeteti kutatóegyetem történettudományi karának dékánja.

Az egyetemi jegyzet (учебное пособие) amúgy nem könnyű műfaj: átfogó képet adni a tárgykör legfontosabb témáiról és kutatási problémáiról, megadni és definiálni a kulcsterminusokat, történeti kronológiájával és historiográfiái útmutatóval szolgálni... Mindezt úgy, hogy az időszükében szenvedő hallgató egyetlen éjszaka alatt is felszedjen valamit, de a témában elmélyedni igyekvő szorgalmas csoporttárs is eligazítást kapjon. Egyetemi jegyzetet írni tehát jószerivel nehezebb, mint egy vasok szakmonográfiát, hiszen itt, a jegyzetben illik kitérni minden fogalomra, minden fontos névre és módszertani alapelvre, ami a szakmunkában vagy magától értetődő, vagy a szerző rábízta az olvasóra. S itt rögtön felvetődik a kérdés: az egyetemistára nem lehet rábízni, hogy utánanézzon fogalmaknak, évszámoknak, szakirodalmi adatoknak és egyebeknek? A választ nyilván minden gyakorló hallgató és gyakorló tanár tudja: nem, vagy csak akkor, ha megfelelő fogódzókat kapott vagy szerzett a további tájékozódáshoz. A jegyzetnek tehát ezt a feladatot is magára kell vállalnia.

A most megjelent ruszisztikai jegyzetek többsége teljesíti is ezeket a követelményeket vagy kívánalmakat. Modellszerű ebből a szempontból Tatjana Bitkova *Oroszország külpolitikája* című könyve, amely az elmúlt több mint húsz év külpolitikai kurzusait mutatja be és elemzi a hidegháború végétől napjainkig. Az alcím – *A liberalizmustól a realizmusig* – ugyan kissé félrevezető, hiszen a liberalizmus mint politikai eszmerendszer nem a realizmussal áll

szemben, a kötet maga azonban „helyreteszi” ezt a félreértést. Modellszerű a könyv abból a szempontból is, hogy mellékletben közli a téma legfontosabb dokumentumát, az Oroszországi Föderáció 2008. július 12-én elfogadott külpolitikai koncepcióját. A 87 tételes irodalomjegyzék jó tájékozódási pontként szolgál a további tanulmányokhoz, bár arra épít, hogy a hallgató legalábbis olvas oroszul, és csak öt angol nyelvű tételt tartalmaz (ennél jóval nagyobb a releváns angol nyelvű publikáció aránya).

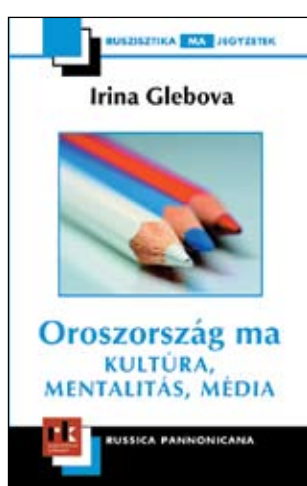
Filippov Szergej jegyzete – *Az „orosz eszme” alakváltozásai* – kiemelkedő teljesítmény mind szaktörténeti, mind pedagógiai szempontból: az a hallgató, aki jól megérti az itt bemutatott fogalomrendszert és a XIX. századra vonatkozó társadalomtörténeti összefüggésrendszert, világosan látni fogja az egész rákövetkező korszak, benne a mai Oroszország politikai és szellemi dilemmáit. A rendkívül áttekinthetően tagolt könyv első része a címbeli időzöjelet oldja fel és kommentálja, pontos módszertani eligazítással szolgálva arra vonatkozóan, mikor milyen értelemben, milyen műfajban használják ezt a fogalmat az orosz gondolkodás képviselői, s milyen messze vezető következményekhez vezet a fogalmi tisztázás elmulasztása. Nem tekinti magától értetődőnek a szerző azt sem, hogy a hallgató naprakész azokból az ideológiai irányzatokból, amelyek releváns módon befolyásolták a XIX. századi orosz gondolkodást – a II. részben ezeket tekinti át, hogy megbízható átmenetet teremtsen egyúttal az orosz modernizáció sajátosságait és ellentmondásait bemutató III. részhez. Ha a hallgató jól végiggondolja a remek összefoglalásban szereplő nyolc pontot, akkor nem jelent problémát számára a következő négy történeti rész megértése, amelyben 1801–1917 közötti periódus eszme- és politikátörténeti folyamatairól kap nagyon mély ismereteket. Ez az egyedüli kötet, amely a tárgykör legfontosabb magyar nyelvű irodalmát is közli, ugyanakkor a probléma magyar vetületét is elemzi, a sajátos „magyar út” és „orosz út” fogalmát és értelmezéseit bemutatva.

E helyen nem tudunk részletesen kitérni a megjelent kötetek mindegyikére, feltétlenül ki kell azonban emelni a legtöbb kötetet fordító Hetesy Szilvia munkáját, aki nemcsak jól olvasható, gördülékeny szövegeket hozott létre, hanem az esetek többségében sikeresen megoldotta a nem könnyű terminológiai problémákat is. Mindegyik kötetet érdemes – és jó – kézbe venni, s a szép kiállítású, igényes kötetek nem csak egyetemistáknak szólnak. Az idősebbeknek persze rögtön eszébe fog jutni a hetvenes évek bölcsészkarai jegyzete, a sárgás-barnás borítóba ragasztott, morzsálódó szívópapírra nyomott szövegtenger, amelyet sokszor még kegyetlenebb dolog volt megemészteni, mint a jól megválasztott szakirodalmat.

A Ruszisztika MA jegyzetek eddig megjelent kötetei:

- Filippov Szergej: Az „orosz eszme” alakváltozásai
- Alekszandr Kamenszkij: Az orosz térség
- Igor Kondakov: Az orosz kultúra nagy korszakai
- Igor Kondakov: Klasszikus orosz kultúra
- Nyina Kvlividze: Az orosz ikonfestészet
- Marija Polozsihina: Oroszország gazdasága
- Irina Glebova: Oroszország ma – kultúra, mentalitás, média
- Dmitrij Jefremenko: Állam és társadalom Oroszországban
- Nyina Filippova – Szergej Akopov: Az orosz világ a 20. században
- Tatjana Bitkova: Oroszország külpolitikája

Oroszország és a világ

Jócskán kell túlsúlyt fizetnie annak, aki repülőgépen akarja hazahozni Moszkvából az *Oroszország a globális világban: 2000–2011* c. hatkötetes, grandiózus tanulmány- és dokumentumgyűjteményt, az *Oroszország külpolitikája: 2000–2020* című három vasos kötetbe foglalt elemzést és prognózist, valamint a kapcsolódó mutatót, amelyben megtalálható az összes, külpolitikával foglalkozó orosz kormányzati és nem-kormányzati szervezet, illetve a tárgykörrel foglalkozó szakértő és kutató. Az összesen immár tíz kötetre gyarapodott sorozat természetesen nemcsak fizikai súlyát tekintve figyelemre méltó, hanem tartalmát tekintve is: mára gyakorlatilag az egyedüli teljes és minden lényeges külpolitikai területre kiterjedő forrás. Egy Oroszország-szakértő számára egyenesen megkerülhetetlen.

Az orosz szellemi elit új műhelye

A grandiózus kutatási és kiadási projektet az Oroszországi Külügyi Tanács (Российский совет по международным делам) hajtotta végre, alig másfél év leforgása alatt. A Tanács 2011 májusában független szakértői testületként alakult azzal a céllal, hogy az oroszországi tudományos intézményekben, felsőoktatási műhelyekben és kutatóintézetekben elért eredményeket közvetítsék egyrészt a kormányzati szervek, másrészt a gazdasági-üzleti élet szereplői, harmadrészt pedig a média és a civil világ felé. A közvetítés két irányban történik: egyfelől konceptualizálják azokat az aktuális, hazai és nemzetközi külpolitikai kontextusban felvetődő problémákat, amelyek a nevezett szférákat érintik akár stratégiai

ai vagy elméleti síkon, akár az államigazgatásban és gazdaságirányításban, másfelől pedig tematizálják mindezeket a közbeszéd legkülönbözőbb műfajaiban, legyen az a hagyományos nyomtatott és elektronikus sajtó, az internet vagy épp az Oroszországban rendkívül jelentős bloggervilág. Külön közvetítő csatorna működik – ugyancsak mindkét irányban – a Tanács és a felsőoktatás (legfőképpen a külügyi-nemzetközi képzést folytató egyetemek) között: jelenleg az egyetemi-kutatási napi gyakorlat az oroszországi külpolitikai gondolkodás formálásának egyik legfontosabb terepe, ezek között is első helyen a híres MGIMO, a Nemzetközi Kapcsolatok Egyeteme.

A Tanács alapítói között olyan rangos intézmények vannak, mint az Orosz Külügyminisztérium, az Oktatási és Tudományügyi Minisztérium, az Oroszországi Tudományos Akadémia, az Oroszországi Gyáriparosok és Vállalkozók Szövetsége és az Interfax hír-ügynökség. Ha valaki rákattint a Tanács jelenlegi 108 tagját felsoroló listára és életrajzaikra (http://russiancouncil.ru/about-us/members_RSMD/), akkor előtte van az orosz szellemi elit, amely ma Oroszország nemzetközi arculatát formálja: az orosz tudományos, gazdasági és politikai élet legtekintélyesebb képviselői. A hattagú Elnökség elnöke Igor Ivanov, a MGIMO professzora, volt külügyminiszter, ügyvezető igazgatója pedig Andrej Kortunov, külügyi szakértő, az Új Eurázsia Alapítvány elnöke, aki évek óta a Ruszisztikai Központ állandó vendége. Kortunov Magyarországot kezdettől fogva kulcsfontosságúnak tekinti mind a kétoldalú tudományos és oktatási kapcsolatok fejlesztése, mind Oroszország és Közép-Európa, illetve az Európai Unió kapcsolatrendszerének újrafogalmazásában.

Az orosz külpolitika és Közép-Európa

Nem véletlen, hogy épp Budapesten került sor a hatkötetes világpolitikai sorozat első nemzetközi szintű bemutatójára: a Külügyi Intézetben tartott prezentáción nemcsak a magyar külügyes szakma és kutatói kör volt jelen, hanem a nagykövetségek vezető munkatársai is. A bemutatóhoz kapcsolódó tudományos tanácskozáson Svák Gyula professzor is előadást tartott.

A kezdeményezők feltevése az volt, hogy a Tanács e kiadványának nemzetközi – pontosabban: közép-európai – prezentációja jó keretet nyújt ahhoz, hogy egyúttal szakmai tanácskozás keretében vitassuk meg a magyar–orosz kapcsolatokat, a Közép-Európa és Oroszország, valamint az EU és Oroszország közötti, koncentrikus körökben fölépülő kapcsolatrendszert: az egymást átfedő vagy olykor egymásnak épp ellentmondó stratégiai alapelvek

és gyakorlatok a Visegrádi Négyek által alkotott régióban különösen pregnánsan megmutatkoznak. Húsz évvel a rendszerváltás és a „szovjet blokk” felbomlása után a térség és Oroszország valódi viszonya még mindig definiálatlan, vagy óvatos-eufemisztikus megfogalmazások fedik el, vagy a napi politikai érdekek hullámán alakulnak, szilárd, tudományos kutatásokban és szakértői prognózisokban megalapozott, hosszú távú koncepció nélkül.

Különösen fontos e szempontból az „Új Kelet-Európa” (Oroszország, Ukrajna, Moldova, Belarusz) és a Visegrádi Négyek viszonyrendszerének áttekintése. Ez az új terminus (Новая Восточная Европа) ráadásul még nem is nyert polgárjogot a nemzetközi kutatásokban, alig néhány éve jelent meg az orosz külügyi szakértői háttérrel biztosított MGIMO háttér tanulmányaiban és szakpublikációiban. Minden bizonnyal heves szakmai vitát fog generálni az „Új Kelet-Európa” térképének megrajzolása, s ebben nincs egyetértés az orosz szakértők között sem: egyes kutatók Oroszország és a három „keleti partnerségi” ország (Ukrajna, Moldova és Belarusz) közös megnevezésére szeretnék bevezetni, mások viszont ide sorolnák a négy közép-európai országot is (Magyarország, Csehország, Lengyelország, Szlovákia), ismét mások még Romániát és Bulgáriát is felvennék ezen országcsoport listájára. Az eddig körvonalazódó vitából is érzékelhető, hogy a térség új geopolitikai és geokulturális arculatának formálása – s a formálás során érvényesülő kezdeményező és irányító szerep – körül még csak ezután indulnak meg az igazi viták. A jelenlegi domináns nézőpont az, hogy merev határok kialakítása helyett a regionális együttműködés elveinek megvitatására van szükség. Ez segíthet hozzá a folyó évtized nemzetközi politikai stratégiájának kialakításában és esetleges korrekciójában.

Történet és távlat

A Tanács egyik legelső nagy projektje a *Россия в глобальном мире: 2000–2011* (Oroszország a globális világban: 2000–2011) című sorozat 1. kötete az orosz külpolitika jelzett időszakára vonatkozó stratégiai alapelveket foglalja össze elemző tanulmányokban, a 2. kötet a az orosz külpolitika gyakorlati megvalósulását tekinti át a nemzetközi biztonságpolitikai, világgazdasági és humanitárius problémák közegében, a 3. kötet Észak- és Dél-Amerika, valamint Európa és Oroszország közötti politikai és gazdasági kapcsolatrendszeréről ad átfogó képet, míg a 4. kötet a Csendes-óceáni régió, Délkelet-Ázsia, Afrika és a Közel-Kelet vonatkozásában végzi el ezt a feladatot. Az 5. kötet anyagai és elemző írásai a volt szovjet köztársaságokkal folytatott regionális együttműködés külpolitikai aspektusát érintik, a 6. kötetben pedig megtalálható a jelzett évtized összes releváns orosz-

országi külpolitikai dokumentuma, köztük az OF Elnökének üzenetei, nagyköveti értekezleteken tartott beszédei stb. A legkiválóbb oroszországi kutatók elemzéseivel megalapozott hatkötetes gyűjteményt a *Международные исследования в России* (Nemzetközi kutatások Oroszországban) című adattár egészíti ki, amely magában foglalja az összes oroszországi külpolitikai és nemzetközi tudományos műhely és kutató személyiség adatait és szakterületét.

A háromkötetes gyűjtemény a 2000–2020 közötti időszak „felezőpontjáról” előre és visszapillantva tesz kísérletet az orosz külpolitika történetének és távlatainak felvázolására, illetve közli a legfontosabb idevágó hivatalos dokumentumot is. Az első kötet a 2000–2011 közötti folyamatokat elemzi, különös tekintettel Oroszország nemzetközi partnerkapcsolatainak átrendeződésére, illetve az orosz diplomáciai eszköztár átalakulására. A második kötet különlegessége, hogy a 2020-ig tartó időszakra vonatkozó prognózisok szerzőjeként a legfontosabb oroszországi kutatóintézetek közel 20 munkatársát kérte fel (Институт мировой экономики и международных отношений, Институт востоковедения, Институт Африки, Институт Латинской Америки, Институт Европы, Институт США и Канады, Института проблем международной безопасности, а также МГИМО (Университета) МИД России, Центра исследований постиндустриального общества, Московского Центра Карнеги). Mindhárom kiadvány főszerkesztője Igor Ivanov. További információk orosz nyelven: <http://russiancouncil.ru/>

«Россия в глобальном мире. 2000–2011»: Хрестоматия в шести томах / Российский совет по международным делам. — М.: Аспект Пресс, 2012;

«Международные исследования в России». Справочник / НП РСМД; — М.: Спецкнига, 2011. — 648 с.

Nyírfakéreg-üzenet a kutatóárokából

„Nem szeretek magamról beszélni” – hátrította el Gyóni Gábor a kéreést, hogy üljünk le egy „háttérbeszélgetésre” a párhuzamos portréhoz, amire azóta készülök, mióta a Ruszisztikai Központ fiatal történelemsze, az oroszvilág.hu főszerkesztője 2012 októberében kitüntető oklevelet vehetett át a Hanti-Manszijszki Autonóm Körzet – Jugra kormányzatától a nemzetközi tudományos együttműködés érdekében végzett munkájáért. Leginkább az érdekelt, hogyan, milyen indítástból, mennyire tudatosan s mennyire véletlenül lesz valaki ilyen kevéssé elkötelezett ruszista-hungarológus, és ennyire szenvedélyesen elfogulatlan posztszovjet-szakértő. Nem lepődtem meg, hogy végül is e-mailen jött a válasz – virtuális nyírfakéreg-üzenet, a kutatóárokából...

Magam erősen hiszek a nyelv – Heidegger, Foucault, Gadamer és mások által leírt – erejében. Oroszországgal és az orosz kultúrával való kapcsolatom a nyelvvel kezdődött, gyerekkoromban, valamikor a '80-as években, amikor még viszonylag sokszor lehetett orosz beszédet hallani Kiskunhalason is. Olyan nagy hatást tett rám az orosz nyelv, hogy magamtól elkezdtem oroszul tanulni, a Misa című színes-fényes, tipikusan szocialista gyermeklap nyelvleckéi révén. Negyedik osztályos koromban (1988), amikor az iskolában elkezdtünk oroszul tanulni, én már egészen jól és lelkesen beszéltem oroszul.

A rendszerváltás hangulata azonban ránk is hatással volt. A korábban helyesnek vélt dolgokról azt mondták, helytelenek; büszkeségünk tárgyai nevetség tárgyává váltak. Az orosz nyelv is áldozatává vált ennek a hangulatnak, és szinte dicsőségszámba ment, ha valaki megbukott belőle, annak ellenére, hogy kamaszként – különösen egy kisvárosban és hangsúlyozottan nem értelmiségi közegben – nem politizáltunk. Néha elgondolkodom: vajon nem az ilyen élményekből vezethető-e le a mai harmincas generáció cinizmusa, frusztráltsága és részben ebből következő sikertelensége? A rendszerváltás idején én is „feladtam” az orosz nyelvet, s csak jó néhány évvel később találtam vissza hozzá, amikor olvastam s többször is újraolvastam Puskin *Anyeginjét*. Egyetemistaként nem volt kérdés, hogy oroszul tanuljak, de a '90-es évek második felében, amikor mindenki nyugati nyelvet tanult, ez meg lehetőséget hóbortos vállalkozásnak tűnt. Sokan csodabogárnak néztek, valaki egyszer hülyének is nevezett ezért...

Az orosz nyelv végül kitűnő választásnak bizonyult, de akkor már nemcsak azért tanultam, mert tudtam, hogy minél kevesebben választják ezt a nyelvet, annál többet ér az én tudásom, hanem valódi kíváncsiság vezetett. Mindig is arról álmodtam, hogy majd Kijevbe, Moszkvába, Szentpétervárra, az Urálba, Baskíriába utazom.

Oroszország iránti érdeklődésem 2001-ben vált jövőt eldöntő elhatározássá, amikor Moszkvába utazhattam három hónapos részképzésre. Oroszország éppen csak akkor kezdett talpra állni a '90-es évek kaotikus zuhanása után: akkor még főleg Ladák közlekedtek a moszkvai utakon, szegény idős nénik árultak mindenféle kacatot a metróállomásoknál, lakókocsikból kínálták a saurmát, de mégis érezhető volt Moszkvában az azóta beteljesülő lendületes fejlődés ígérete. Engem, az alföldi fiatalembert – aki még Budapestet sem ismerte – természetesen lenyűgözött, magával ragadott a megapolisz energiája. Tudományos érdeklődésem is Oroszország felé mozdított, hiszen feltett szándékom volt a ma-

gyar nép korai történetével foglalkozni, ami – meggyőződésem – csak az oroszországi szakirodalom ismeretével elképzelhető.

2004-ben sikeresen pályáztam Ufába és Jekatyerinburgba hároméves aspirantúrára. Szerencsére Jekatyerinburgba kerültem, Ufában, mint ezt később láttam baskíriai útjaim során, az erősen átideologizált szemléletű történetírói műhelyben igencsak meglett volna kötve a kezem és szellemem. Jekatyerinburgot, ezt a dinamikusan fejlődő, energikus várost hamar megkedveltem. Az első hónapokban, amikor még nem voltak ismerőseim, lényegében minden időmet a könyvtárban töltöttem. Afféle XXI. századi Julianus barátjának képzeltem magam, fanatikusan kutattam a magyarokra vonatkozó adatokat: a Belinszkij könyvtár Urál-történeti olvasóterme volt a második otthonom, olyan művek kerültek kezembe, melyeket, meglehetősen addig és azóta se olvasott magyar kutató. Igazán grandiózus és impozáns anyagot gyűjtöttem össze ezekben az években.

Sok külföldi hallgatóval ellentétben nem éltem izolációban. Idővel sok orosz, tatár, udmurt ismerősöm, barátom lett (engem tiszteletbeli udmurttá is avattak), olyan emberek, akikre mind a mai napig számíthatok. Többször is meggyőződhettem arról, hogy Francis Fukuyama gondolata, miszerint emberi jóság nem létezik, csak haszonelvűség, mert aki jót tesz a másikkal, azt csak azért teszi, mert viszont akar valamit kapni – nem igaz. Igyekeztem magamba szívni, megérteni Jekatyerinburg, az Urál, Oroszország és az ottani emberek történelmét, kultúráját, mentalitását, gondolatvilágát. Jekatyerinburgban persze nemcsak Oroszországot ismertem meg jobban, hanem Magyarországot is, mert minden ember, aki huzamosabb ideig külföldön tartózkodik, az a saját hazáját is tisztábban fogja látni.

Jekatyerinburgi éveim alatt bejártam nemcsak az Urált (a vízi túra a Csuszovaján életem egyik legszebb élménye), de szó szerint fél Oroszországot is Izborszktól Szibériáig. Az Uráli Egyetemen tanulók ugyanis különféle tudományos expedíciókban is részt vehetnek (Novgorod, Nyugat-Szibéria, Altaj, Krím, Üzbegisztán). Én Novgorodba kerültem, a nyírfakéreg-level ásatásokra, s az ott töltött egy hónap végzetesnek bizonyult számomra. Lenyűgözött, magával ragadott Novgorod kulturális gazdagsága, múltja, ami nemcsak a kutatóárokban érhető tetten, hanem szinte minden utcában, sőt külterületen is. Novgorod, a ma inkább „álmos kisváros”, mementó is: egy elbukott, végső soron kudarcot vallott „alternatíva” szomorú, de fantasztikus emléke.

Éppen akkor kerültem ki Jekatyerinburgba, amikor a „narancsos forradalom” zajlott Ukrajnában. Ez az esemény szintén meghatá-

rozó volt számomra: figyelve a magyarországi híradásokat, megdöbbentett az az olcsó propaganda és nyilvánvaló elfogultság, amellyel tálni igyekeztek az eseményeket, a Nyugat és Oroszország közti geopolitikai küzdelemnek afféle elvi-morális színezetet adva. Nagyjából ebben az időszakban kezdődött a magyarországi sajtóban is egy masszív oroszellenes kampány, összefüggésben a Nyugat expanzív törekvéseivel a posztszovjet térségben, ami a „színes forradalmakban” és más PR-akciókban testesült meg (ez a kampány kb. 2008/2009-ig tartott: a gazdasági válság és a grúziái háború, meggyőződésem, világtörténelmi jelentőségű fordulópontok voltak, melyek egy „új világrend” kialakulásához vezethetnek). Végül ez vezetett arra a gondolatra, hogy magyar nyelven is létre kellene hozni egy információs portált, ami szigorú objektivitással ábrázolja Oroszország és a posztszovjet térség eseményeit („szerencsére” Magyarországon a ’80-as években még kiváló színvonalú külpolitikai újságírás meglehetősen háttérbe szorult, a legfontosabb magyarországi véleményformáló csatornák mintha le is mondtak volna az önálló külpolitikai állásfoglalásról, elfogadva a „mértékadó” nyugati információs központok interpretációit – kialakult tehát egyfajta vákuum).

Végső soron ebből nőtt ki az oroszvilag.hu portál, amelyben persze sok ember sok munkája van, s amelyet mára az érdeklődő közönség is elfogadott, megismert, s a jelek szerint megkedvelt. Igyekszünk mindenféle propagandától mentesen dolgozni, más kérdés, hogy ez néhány éve még „oroszbarátságként” csapódott le, míg manapság – amikor alkalmasint olyan emberek hirdetik a lelkes oroszbarátságot, akik a közelmúltban még kígyót-békát kiabáltak rájuk – a kritikus megközelítés nem mindig illeszkedik a „keleti szél” fuvallatához. De hát oroszországi éveim tapasztalatait azt mondatják velem: az orosz(országi) emberek nem becsülik azokat, akik 30 ezüstért cserélgetik barátaikat.

Gyóni Gábor

Szalonna és pogácsa

Okszana Jakimenko

„Hozott szalonnával egérintést vállalok” – ezt az Örkény-egypercet fordítottam le először magyarból, amikor a pétervári egyetem akkori magyar lektora, Bogár Edit műfordítói versenyt szervezett nekünk, akkor III. éves finnugor szakosoknak. Egy kétkötetes magyar nyelvi értelmező szótárt kaptam ajándékba. Most azt kellene mondani, hogy „ez eldöntötte a további pályámat”, de ez azért nem volt olyan egyszerű, különösen nem az akkori Oroszországban («лихие девяностые годы» – ezt fordítsd le te). Kész kalandregény volt. Szó szerint. Merthogy volt akkor Péterváron egy Mir nevű könyvesbolt, ahol volt szocialista országok könyveit lehetett kapni, ott találtam egy Kolozsvári Grandpierre Emil-könyvet, abból fordítottam. Valami kalandregényt, még írógéppel gépeltem. Akkoriban a kiadók járták a bölcsészkarokat, fordításokra vadásztak, odaadtam én is. A kiadó közben megszűnt, az épület – а Дом писателей akkori székháza – leégett, benne az én kéz-

iratom is, aminek nagyon örülök. Nagyon gyenge volt, szakmai szempontból is, irodalmi értéke sem volt semmi... Nincs tanúja, milyen volt. Szerencsére...

A magyar szakot teljesen véletlenül választottam. Volt édesanyámnak egy politglott tanára, összetalálkoztunk vele, mikor át akartunk menni Nyevszkij proszpekten, ő ajánlotta, hogy jelentkezek oda, merthogy a magyar nyelv annyira különleges. „Egy gyalogátkelőnél például azt mondják: „vigyázz!” (осторожно гынант), tiszta csodabogarak. Végül pénzfeladással dőlt el, hogy magyaros leszek, de a poliglott bohém véleménye is szerepet játszott... Óriási előny volt, hogy más nyelvszakokon nem nagyon lehetett kimenni külföldre, a magyaron viszont igen – ’89–90-ben még működött az egyetemek közötti csererendszer. Így kerültem fél évre az ELTE-re, Irina Oszipovához, Kárpáti Gyurihoz jártam.

Egyetem után persze semmi munka, aspirantúrára sem lehetett jelentkezni: ez volt szerintem a legmélyebb pont a rendszerváltás után. Egy olyan diplomát kaptam, hogy finnugrista tanár és tolmács angol nyelvtudással. A finnugor szakon magyar volt a „főnyelvem”, megtanultam hozzá szinkrontolmacsolni orosz és angol

nyelvből. Kínai módon gondolkodom: akármit csinállok, a végén csak meglesz a haszna. Akkor egy iskolába mentem angolt tanítani, sokat fordítottam angolból. Nagyritkán akadt egy-egy magyar munka, ha például amerikai filmek jöttek, és magyar volt az operatőr vagy a díszletes, akkor kellett egy ilyen ritka madár, aki mindhárom nyelven tudott. Közben bejelentkeztem bírósági tolmácsnak (ezt azóta is csinálom): a magyarul beszélő kárpátaljai cigányok a tipikus ügyfelek, van itt Pétervár mellett egy nagy táboruk.

A műfordító álmodat se adtam fel. Persze, ahogy majdnem minden nagy fordító a legnehezebb könyvvel kezdte a pályáját, én is Esterházy *Tizenhét hattyúk*-ját vettem elő – ezt csak kezdő fordító merészeli. Hetente egyszer eljártam az akkori magyar lektorunkhoz, ő segített, ha valamit nem értettem. És sok mindent nem értettem... Esterházy volt az a könyv is, amit már ki is adtak, a *Kis magyar pornográfia*. Hiába mondtam a kiadónak, hogy ebben nincs semmi pornográfia, ő ragaszkodott hozzá. El is fogyott a könyv, antikváriumban lehet nagyritkán egy példányt találni. Závada Pál *Jadvigája* nem járt ilyen jól, már vagy tíz éve fiókban van, kiadó lett volna rá, csak pénz nem volt – márpedig magyar irodalmat támogatás nélkül ma Oroszországban nem lehet kiadni.

Megszállottságból dolgozunk mindnyájan, szerintem nem csak az oroszországi műfordítók. Szigligeten, az első drámafordítói szemináriumon ismerkedtem meg az összes barátommal, akik magyarul fordítanak, mongolra, héberre, hollandra – van bennük valami közös megszállottság. Hozzászoktunk a minőségi irodalom fordításához, hogy szó szerint szép irodalommal foglalkozhatunk, és nem adjuk fel. Ki fordít most például drámákat, ha nincs megrendelése egy színháztól? Mi meg Moszkvában két kötetet is kiadtunk magyar drámákból. Persze, ehhez kell egy olyan megszállott kiadó is, mint Szergej Miturics, a *Три квадрата* vezetője, aki megcsinálta a magyar gondolkodók, esszéírók sorozatát is, csakhogy pár éve a *Bibliotheca Hungarica* is leállt. Pedig ezt a fajta „intellektuális irodalmat” szeretik Oroszországban.

A drámafordítás közben automatikusan adódott a kandidátusi disszertációm témája: *A magyar dráma a XX. század végén, XXI. század elején: műfajok és karakterek*. Ritka madár vagyok itt is, az utóbbi évtizedben tisztán magyar irodalmi tárgykörben senki se indult tudományos fokozatért. Nehéz persze témavezetőt is találni (az enyém Jurij Guszev), még nehezebb opponenst. Egy kis könyvet is tervezek, áttekintéssel a magyar dráma történetéről, mert ez hiánycikk az orosz irodalomtudományban. Van egy-egy tanulmány, egy-egy fejezet, de folyamatában nincs jelen a téma, azt meg végképp nem tudjuk, hogy a rendszerváltás után mi történt a magyar színházzal.

2007 óta tanítok a pétervári egyetem finnugor tanszékén magyarul, nem vagyunk jó helyzetben. Jövő évtől csak fizetős diákokat vesznek fel a kisnyelvekre, például a finnugor és skandináv szakokra: aligha jelentkezik egyszerre hatan a fizetős magyar szakra, márpedig csoportot csak ennyivel indíthatunk. Natalja Kolpakova, a tanszékvezetőnk mindent megtesz, hogy együtt maradjunk, de ez hosszú távon aligha tartható. Tudományos munkát bárhol lehet végezni, de a tanításhoz kell a tanszék, hogy fiatalokat vonjunk be a magyar kultúra közvetítésébe. Ehhez isko-la kell. Nálunk, Péterváron, megvan ez az iskola. S ha rajtunk múlik, együtt is maradunk. Rengeteg dolgunk van. Meg kell például oldani, hogyan fordítsuk oroszra a „pogácsát” – eddig ezt valahogy mindenki elmismásolta. Pedig a pogácsa nem пирог, nem булка. Hanem? Majd a tanítványaim kitalálják.

(Amikor a – természetesen magyar nyelvű – beszélgetést lejegyeztük, Okszana épp a legújabb pétervári műfordító csoporttal indult Bala-tonfüredre, a Fordítóházba. Visszafelé a Ruszisztikai Központban tart mesterkurzust, merthogy törzsvendég nálunk is. Pontosabban: hazajár.)

Betűk és látványok

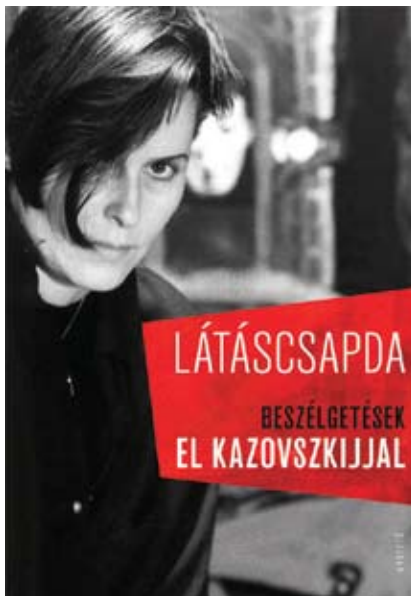
A Kul-túra / Культпohод rovatban ezúttal olyan orosz személyiségek munkáit mutatjuk be, akik – különböző okoknál fogva, különböző időszakokban – Magyarországot választották lakhelyüknek. El Kazovszkij, a 2008-ban elhunyt kiváló festőművész, grafikus, díszlet- és jelmeztervező 1965-ben, tizenöt évesen került Budapestre, művészettörténész édesanyjával, s alkotópályája teljes egészében Magyarországhoz köti. E számunkban *Látáscsapda* című „beszélgetőkönyvét” ismertetjük. Anna Csajkovszkaja és Makszim Gurbatov nemrég települt át Magyarországra, s azt mondják: „esztétikai bevándorlók vagyunk”. Erről a különös „létformáról” és „határhelyzetről” is szólt a *Betu_Konyv.ru* című kiállítás, amelyet 2012 első felében rendeztünk a Fortocska Galériában.

Látáscsapda

„Nem látom magam – és ezzel a nem látott, mégis létező furcsa lényvel kell végigélnem egyetlenegy, egy szem életemet” – mondja El Kazovszkij a *Látáscsapda* címmel a Magvető Kiadónál megjelent könyvben, amely a személyiségéhez legjobban illő módon, beszélgetéseken keresztül mutatja be gondolkodását, és azt az „éles életet”, amelynek fő színtere Budapest volt. A huszonnégy beszélgetőpartner szinte mindegyike – orosz módra – a „végző kérdések” valamelyikét teszi fel neki, s szinte mindegyikük saját kérdésére is választ remél El szavait hallgatva.

„Elszáll a lélek?” – ez a kérdés nyitja a könyvet. Földényi F. László „idézi” El Kazovszkij festményeiről: ez a kérdés jelent meg évti-

zedeken át képein a visszatérő kutyafigurák szájából, mintha képregény „buborékját” látnánk. Ez az egyik záró kérdés is az egyik utolsó beszélgetésében, amelyet már a súlyos betegség legutolsó stádiumában készített Rádai Eszter. A kérdésre, hogy elszáll-e a lélek, újabb kérdés a válasz: „Van-e hova elszállnia? Meg van-e lélek? Mert ha elszáll, akkor már rendben, mert van útja...”

El Kazovszkij könyvében minden „végző kérdés” orosz kérdésként jelenik meg, Dosztojevszkij-hősök kíméletlenségével, az önidentitás keresésének minden szellemi és testi gyötrelmével. Azt mondja: ha hihetne abban, hogy a léleknek van hova szállnia, az sem érdekelné, hogy női testbe született, „hiszen majd lesz más”. A ketősség – bármilyen képi alakot is ölt festményein – nem metafora számára, mert súlyos egzisztenciális tétje van; nem „művészi dilemma”, hanem megkerülhetetlen létkérdés – orosz kérdés, mondhatnánk újra.

Különös, hogy az a szellemi kör, amely El Kazovszkij körül a budapesti évtizedek alatt a kora-hetvenes évek kezdetétől kialakult, s amelyben képzőművészek, filmesek, költők, filozófusok egyformán voltak – az underground jellegzetes figuráitól lassan mainstream alkotókká váló személyiségekig –, épp ezen orosz kérdéseken keresztül, ezek révén alakított ki rendkívül erős kapcsolatot vele. Az „oroszság” itt nem nyelvi, még kevésbé „nemzeti-etnikai” kategóriaként működött – miként a „befogadó” közeg sem a „magyarsága” felől határozta meg önmagát –, hanem szigorúan kulturális vagy szellemi forma, definíciós keret volt számukra.

Nem véletlen, hogy ez a forma inkább itt, Budapesten működött, s kevésbé eredeti hazájában, Pétervárott vagy Moszkvában. Igaz, nagy eseménynek – de: magyar eseménynek – számított gyűjteményes kiállítása a pétervári Orosz Múzeumban és a moszkvai Magyar Kulturális Központban,

amelyeket – ugyancsak nem véletlenül – a magyar kulturális évad keretében rendeztünk. Inkább volt *magyar* esemény az is, amikor először láthatott napvilágot Oroszországban orosz nyelvű verseskötete, nem véletlen, hogy a magyar kultúrára szakosodott Tri kvadrata kiadó jelentette meg.

Betűkönyv

Különleges kiállításnak adott otthont a Fortocska Galéria 2012 tavaszán: két oroszországi művész mutatta be a *Betu_Konyv.ru* kiállítás „reprodukált” verzióját, melynek eredetijére Moszkva belvárosi kortárs galériájában, a M’Ars-ban került sor 2011-ben (<http://www.marsgallery.ru>). A XX. század elejének „térbeli festmény-tárgy” műfaját felelevenítő és az 1960–80-as évek moszkvai konceptualizmusát folytató alkotások muzeális értékű, fából faragott nyomdai betűkészletekből hoztak létre új világot (az eredeti műalkotásokat természetesen sem művészi értékük, sem „fizikai” súlyuk miatt nem fogadhattuk).

Anna Csajkovszkaja és Makszim Gurbatov 2010 óta él Magyarországon. Anna művészettörténész (nem mellelesleg, egészen a közelmúltig a *Культпоход* című folyóirat főszerkesztő-helyettese volt), Makszim pedig formatervező iparművész. 2001-ben bukkanak rá a kidobott nyomdai betűkészletre egy elhagyatott nyomda udvarán, s eleinte csak kedvtelésből rakosgatták a betűket. 2006 őszén készítették el az első nagyobb projekteket *Az ismeretlen könyvelőhöz* és *Betűkorrekció* címmel, amikor Arhangelszkből kaptak egy nagyobb készletet. Ettől kezdve a *betűk új-írása* a fő műfajuk és tevékenységük.

A fabetű – a „litera” – különleges eszköznek számított a nyomdászatanban is, a nagyobb betűket igénylő plakátok és más nagy formátumú feliratok nyomtatására használták, az ezekhez szükséges fémbetű ugyanis túl súlyos lett volna, míg a fabetűket drága, minőségi fából vésték-faragták, bükkből, tölgyből, vörös fából – mondja Gurbatov a különös művészi alapanyagáról. „Ezeken a literákon alapszik az egész modern európai civilizáció: minden litera egy atomnyi civilizáció, amelyben számos kulturális tér van összesűrítve. Minden nyelvnek megvan a maga írásbelisége és ennek megfelelő, évezredekre visszanyúló betűkészlete, írásmódja, betűrajzolata, s mindegyik betűjelnek megvan a maga mestere, aki ezeket az apró remekműveket megalkotta. S mindegyik betűnek megvan a maga története, mégpedig többnyire hermetikusan elzárt, titkos története, hiszen ezeket a betűket a nyomdászon kívül senki sem látta: a közönség, az olvasó számára láthatatlanok. Leélünk egy életet, és literával még véletlenül se találkozunk. Ezért hoztuk életre a *Betűkönyvet*”.

Книга_Букв не относится ни к одному из традиционных искусств, но собирает их всех вместе.

Книга_Букв – это скульптура. Большая, объемная, тяжелая – можно убедиться, рассмотрев оригиналы «Азь и Я» и «Ангелы».

Книга_Букв – это и живопись. Многоцветная, сложная – такая, чтобы разглядывать и любоваться.

Книга_Букв – это памятник исчезнувшей типографской технологии, поскольку все наши литеры – подлинные, из старых типографий, и вряд ли их можно будет увидеть где-то еще.

И наконец, Книга_Букв – это литература, поскольку буквы существуют для того, чтобы их читать.

Когда-то в русском языке личное местоимение «я» обозначалось слово «Азь». «Азь есмь...» – говорили рус-

ские люди – «Я есть...». «I am...». При этом «Азь» был первой буквой в алфавите – это та же альфа, тот же алеф. Потом формула изменилась, и мы стали говорить описательно «Меня зовут...», и слово «Азь» ушло из языка. Букву «Зет» и «Омегу» отменил Петр 1, «Ять» и «Ижицу» – Временное правительство. Но никто никаким приказом «Азь» в «Я» не превращал, это произошло само. В результате самих себя мы начали назвать «я» – не первой уже буквой, а последней. Самой последней.

Irkutszk: „áldomást inni, összetegeződni”

2012 augusztusában megvalósult egy régóta dédelgetett álomom: Szibériában jártam. Soha nem gondoltam volna, hogy csak egy e-mailen múlhat a dolog... A következőképpen történt: az egyik szemináriumon egy tanárom megkérdezte, hallottam-e az irkutszki ösztöndíjról? Persze csak értetlenül néztem, s legyintettem, „nem egyetemista pénztárcájának való egy ilyen utazás”. A tanárnő azt mondta, azért elküldi a kiírást, hátha. Elolvastam, írtam a kontaktcímre egy érdeklődő levelet a részvételi feltételekről, s szépen meg is feledkeztem az egészről. Mikor is egy hét múlva kaptam egy választ, amiben az állt, XY (egy ismeretlen orosz név) ajánlott, s utazhatok nyáron Irkutszkba. A fesztivált (Szláv Nyelvek Fesztiválja), az utazást és a szállást is jobbára egy oligarcha, Mihail Prohorov alapítványa finanszírozta, önköltségünk szinte minimális volt.

Oroszországba csak vonattal volt szerencsém utazni, soha addig életemben nem repültem, így hatványozott volt az izgalom: ilyen hosszú út (8 órával volt több, úgyhogy tartottam a jet lag-tól, ami végül elmaradt), ráadásul át is kell szállni. Moszkváig igen nemzetközi volt az utazóközönség, az irkutszki gépen viszont saját megfigyeléseim szerint egy szem külföldi voltam, ami – meg kell valljam – roppant mód tetszett. Utazótársaim, minekutána néhány szavasnál hosszabb válaszokat igénylő kérdéseket is feltettek, hamar rájöhettek, hogy külföldi vagyok, így nem evett meg az unalom Irkutszkig. Borzasztó előzékenyek s közlékenyek voltak: figyel-

meztettek, hogy itt már nincs olyan gatyarohasztó hőség reggelente (5-7 fok), s hosszasan sorolták, miket néztek meg/próbáljak ki okvetlenül ottlétem alatt. Az is nagyon érdekelte őket, milyen az élet kis hazánkban, hogy látom „a nemzetközi helyzetet” magyarként, s milyen a viszony az oroszokhoz. Mondtam – elfogult vagyok, úgyhogy ne adjanak a szavamra. Erre persze már áldomást kellett inni, s összetegeződni.

A repülőtéren a fogadásomra kirendelt delegációt – két egyetemista lányt – igen szántam, hisz hajnali fél három környékén landoltam. Hamarosan befutottak német és osztrák diákok is, majd egy – nappal marsrutkaként funkcionáló – kisbusszal elindultunk leendő otthonunkba, egy tizenhárom emeletes panelkollégiumba. Eddig minden stimmel, akár Moszkva is lehetne. Reggel, vagyis kora délután, mikorra kihevertük az utazás fáradalmait, láttuk csak, hogy szobánkban új nyílászáró van, az ablakok egy új lakóparkra néznek, s csótánynak nyoma sincs. A portán ülő hölgy és a biztonsági őrök persze eleinte hasonlóképpen házsártosak, mint moszkvai vagy pétervári kartársaik, aztán miután kiderül, hogy oroszul is szót lehet velünk érteni, megszokjuk egymást.

Irány a város. Irkutszk 2011-ben volt 350 esztendő, ennek okán rendje s módja szerint kifofozták. Német szobatársam már élt itt egy fél esztendőt, így saját idegenvezetőm akad: újra marsrutkába szuszakoljuk magunkat, elszáguldunk a pályaudvar mellett (ami a transzszibériai vasútról szóló filmekből már ismerősen dereng elő a távolból), át az Angarán a központba. Számptalan jobb-kormányos autó, faházak, századfordulós eklektika, üvegpalaták, dekabristák, III. Sándor, Kolcsak, Lenin, Vampilov, sztálinbarokk, a villamosmegállótól két sarokra földút, az árok szélén papsajt, kóbor kutya, panelek, az első templom cintermében savanyú ubor-

kát szorongatva egy részeg hempereg. Van itt minden, szóval hamisít(hat)atlanul orosz.

Ottlétünk első öt napjában az Irkutszki Állami Egyetem Bölcsészettudományi Karán hallgattunk előadásokat a különböző országokból érkező előadóktól. A szünetekben, illetve az előadások után végre alaposabban megismerkedhettünk mind a helyi, mind a vendéghallgatókkal (fehérorosz, ukrán, lengyel, cseh, bolgár, albán, német, osztrák hallgatók voltak). Habár a korai kelés s az előadások végigülése nem ment mindig könnyen, az azt követő ebédek, séták, sörözések, saslíkozások mindig kárpótoltak minket. Főleg engem, amikor megtaláltam a Vörös Magyarok utcáját, amit még a polgárháború idején a bolsevikok oldalán harcoló magyarok tiszteletére neveztek el. Elég leszakadt környék, de hát „kicsit sárga, kicsit savanyú...”.

Ott-tartózkodásunk második felében a Bajkálhoz utaztunk, mégpedig az északi part nyugati csücskébe, Sarizsalgajba. Először busszal, majd hajóval, végül vonattal, a híres Bajkál körüli vasúttal, ami már-már Svájcot idézte a robbantott hegyoldalakkal és az alagutak sokaságával. A kocsik a megszokott elektricska vagonok voltak, az elszuhanó nyírfákon és vörösfenyőkön túl viszont a végtelenbe nyúló Bajkálra nyílt kilátás, a túloldalt havas csücsök meredeztek. Menet közben több helyütt is megálltunk fél órára, húsz percre, ilyenkor már kipakoltak a vasút menti házakban élők, s hűtőmágnest, házi pirogot, füstölt omult (ez egy Bajkálban élő halfajta, aminél, bizton állíthatom, kevés finomabb van a világon, főleg, hogy nem nagyon komálom a halat) árultak. Hamarosan a táborba értünk: takaros faházak, kosárpálya, kikötő, kemence a konyhában, új zuhanyzó, a vasút mellett viszont klasszikus taposós vécé, a csapból pedig a Bajkál vize folyt. A legközelebbi bolt 25 km-re (ezt persze előre tudtuk), így mindenki azzal kufárkodott, amije volt, illetve lehetett rendelni a másnapi vonatról.

Eleinte még közös gimnasztikával kezdődött a nap, utóbb inkább az estétet nyújtottuk meg nemzetközi pingpongcsatákkal, egyéb mulatságokkal. A reggelik alkalmával megtudhattuk, hogy itt bizony kiadósan kezdik a napot, a kotleti (kvázi-fasírt) mellé vajjal nyakon öntött rizst kaptunk, plusz kockasajtot meg kenyeret. A hozzám hasonló kákabélűek általában az utóbbival beérték. Délutánonként a hallgatók adtak elő, vagy éppen filmeket néztünk. A „közösségi ház” ablakából olyan kilátás nyílt, mintha hajón ringatóznánk.

Nem hagyhattuk ki a barangolást sem, bár hatványozott figyelmet igényelt a dolog, hisz a meredek partfalakon túl egyesek már medvékről suttogtak. Aztán néhány felkészült hallgató útikönyv-

vel alátámasztva megnyugtatta az aggódókat, hogy medvével annyi esélyünk lesz találkozni, mint megtalálni Kolcsak admirális kincsét. Azért mégiscsak láttunk medvét: a szomszéd tábor udvarán, az úszómedence előtt és a teniszpálya mellett állt néhány erősen giccsbe hajló szobor, köztük Misa.

Hogy egykoron visszatérjünk, azon túl, hogy pénzt dobtunk a tóba, fürdeni is kötelező volt. Derekasan helytálltunk, bár meg kell mondom, víz még nem fájt ennyire, pedig csak 14 fokos volt. A fényképezkedést követően aztán az egyik fogadó hallgató (leány) nagy pironkodás közepette mesélte el, ő bizony már évek óta megmártózik az Angarában a „morzs”-okkal (a jeges vízben fürdőzőket szokás oroszul morzsnak, rozsmárnak hívni), amikor léket vágnak a folyó jegén. Az ugyancsak meglepett, mikor többen is kibökték, irkutszki létükre életükben először vannak a Bajkálnál – nem olcsó mulatság ez. Hálás vagyok, hogy én is ott lehettem, feledhetetlen élményekkel s új ismeretségekkel gazdagodtam.

Györki Tamás
ruszisztika MA szakos hallgató

A Piece of Russia / Уголок России

Ezzel a szlogennel mostanában felkapott üdülőhelyeket hirdetnek orosz turisztikai site-okon, mi azonban most a Ruszisztika mesterszak első nemzedékének oroszországi utazásairól készült fotók válogatását ajánljuk az olvasók figyelmébe. A 2012 őszén, a Kutatók Éjszakáján nyílt kiállítás nemcsak egy darabka (sok darabka) Oroszországot jelenített meg a Fortocska Galériában, a Ruszisztikai Központ nagy perspektívákat nyitó folyosóján, hanem azt is, milyen sokszínű társaság gyűlt össze az MA-szak „úttörő” évfolyamán. Ez a csapat mára már végzett vagy éppen diplomavédés előtt áll.

A leendő Oroszország-szakértők tudásának egyik legfontosabb eleme, mint azt a mellékelt fotók is tanúsítják: a nyitottság és a kíváncsiság. „Olyan arcát akartuk felvillantani Oroszországnak, amely nemcsak a látványról szól, hanem az országot megismerni és megérteni próbáló leendő szakértők látásmódjáról, érzékenységéről is” – mondta a megnyitón Gyimesi Zsuzsanna, a kiállítás kurátora. „A több mint ezer képből kiválasztásra került 32 alkotás legnagyobb blokkja azt érzékelteti, milyen sok helyre eljutott a nyolc fiatal »szerző« a tanulmányai során – hiszen Oroszország nem csak Moszkva és Szentpétervár. A kiállításon egyébként Moszkva sem a prospektusokból megszokott arcát mutatja meg, hanem a hosszabb ott-tartózkodás során feltáruló érdekes részleteit. Ebbe a sorba tartoznak a némi honvágyról is árulkodó, magyar vonatkozású szegleteket megőrkítő képek... A szürke bejárati ajtó például visszaadja azt az izgalmat, amikor az Oroszországban tanuló magyar hallgató – már nem turistaként, de még nem is igazi bennfentesként – vendégségbe érkezik egy valódi, vérbeli, bútorokkal, tárgyakkal és könyvekkel telezsúfolt, konyha-központú orosz otthonba, ahová két évente újrafestett, vastag olajfestékréteggel burkolt, ám mégis lepukkant hatást keltő ajtó vezet a szürke, mogorva lépcsőházból... Szentpétervár viszont ezeken a képeken is olyan, amilyenek a sok-sok nagykönyvben meg van írva.”

A fotók alkotói: Epellei Dóra, Györki Tamás, Medzibrodzsky Alexandra, Nagy Szilvia, Németh Ágnes, Péter Nóra, Szabó Leila és Tiba Dorottya

Történelem, Beatles-dallamra

Az Orosz Negyed legutóbbi számában indítottuk új rovatunkat Moszkva-tér címmel – afféle közösségi térnek szántuk, ahol hallgatóink megoszthatják Oroszországban szerzett első vagy épp legfrissebb benyomásaikat. Ezúttal a Ruszisztikai Központ kilencfős csapatának jekatyerinburgi útjáról közlünk helyszíni tudósítást.

Oroszország ott kezdődött számomra, hogy bár kilencen szálltunk le a repülőről, csak nyolc ismerős csomagot szagolt végig a vámós kutyája. A közel hatórás éjszakai utazás után csak szelíd pislogásra voltam képes, mikor közölte velem a vámós kisasszony, hogy a 17 kilós csomagom bizony Budapesten maradt, s még két napig legfeljebb kölcsönpulóverben nézhetek várost.

Jekatyerinburg különleges város, hisz 1918-ban itt végezték ki a cári családot, valamint épp itt húzódik Európa és Ázsia határa. Legalábbis e két különlegességgel próbál beszélni az Urál fővárosa a közel tucatnyi egy és másfél millió közötti lakosságú oroszországi városok versenyébe a Moszkvát és Pétervárt követő dobogós helyért. Itt tanult Borisz Jelcin, a legendás orosz elnök is, a róla elnevezett utcában áll közel háromméteres márványszobra, mely előbb-utóbb belopja magát a helyi identitás meghatá-

zó elemek sorába. Innen épp átlátni a városi tó túlsó partjára, ahol az Ipatyev-ház állt, melynek lerombolását épp Jelcin kézjegyé szentítette: így akarták elejét venni, hogy a cári család kivégzésének helyszíne nemkívánatos zárandokhelyé változzon.

Jekatyerinburgban egyébként is különösen érdekes dolog az emlékezetpolitika fizikai megtestesüléseit figyelni. Szverdlov, a kommunista pártvezető szobra is büszkén áll, sőt épp daruról síkálják, hogy tiszta legyen a május eleji parádékra. Mi több, külön táblák magyarázzák, miért nevezik még ma is Szverdlov megyének a Jekatyerinburgot övező közigazgatási területet (1924 és 1991 között a város is az ő nevét viselte). Nem letagadott, nem elfelejtendő, hanem a történelem része... Az efféle összefüggéseket különösen élvezetes volt megtudni az idegenvezetés számomra rendkívül szimpatikus formái révén: 2-3 helyi egyetemista lány mesélt szeretettel, helyismerettel és döcögő oroszágom számára is érthetően az irodalmi negyedben megmaradt, egyszintes faházakkal szegélyezett utcáról, a konstruktivista épületekről és a XVIII. századtól meghatározó ipar emlékeiről, vagy épp arról, hogy milyen is az élet egy földrésnyi ország vidéki nagyvárosában.

Napokon belül szerencsésen megjött a csomagom is, úgyhogy teljes felszereltségben vághattunk neki a bázisnak. Szükségünk is volt rá, hisz a hőmérő alig mutatott 10 fokot, s a szállásunk mellett elterülő tavon is zajlott a jég. Utazásunk apropója az Uráli Állami Egyetem 10. tavaszi történész mesterkurzusa, melynek idei témája: *Mitoszok, sztereotípiák és klisék az oroszokról, Oroszországról és az orosz történelemről*. Az első napot F.-D. Liechtenan kapta meg,

a Sorbonne professzorasszonya, amit az oroszokról alkotott kép történelmi eredetének felvázolására használt fel, fejfájást okozva ezzel csapatunk vezetőjének, Szvák Gyulának, mivel főképp mi is ilyen szakmai tervvel indultunk el. A fejfájásból az orosz egyetemisták egybehangzó véleménye szerint nagyszerűen jöttünk ki, s erre utalt az általunk generált, valódi, heves vita is a nemzeti identitás legérzékenyebb kérdéseiről.

Igen, e napok legfontosabb része a szakmai program volt, ám orosz vendéglátóink körében érezhetően hasonló rangú készülődést érdemelt a mesterkurzus ceremoniális befejezése is. Az étellel, itallal roskadásig-csordulásig megtelt asztalt tóztok sora alatt próbáltuk részben átrendezni, részben letisztítani. A műsort az orosz diákok három este összedobott színdarabja kezdte. A magyar csapat három népdala, még ha érthetetlen nyelvvel és bájos amatőrségével mókás is volt, eltörpült a látottak után. Szerencsére követett minket a professzorok történelmi operája, ami önmagában világszám: magas beosztású egyetemi professzorokat, dékánt, rektorhelyettest, nem hiszem, hogy gyakran látni jelmezbe öltözve, Beatlestől kölcsönzött dallamra a lengyel–orosz történelemről énekelni.

Valahol itt, vasárnap este tört meg a jég számomra, itt kerültek igazán közel hozzám ezek az oroszok. A bár éjfélkor bezárt, ám szállásunkon, a hetedik emelet padlószőnyegén még hajnalig

folyt a diskurzus (és a vodka). Jekatyerinburgba visszaérve természetesen volt, hogy vannak a városból barátaink, akikkel találkozhatunk vacsora után. Így aztán nem meglepő, hogy május elsejére még egy kirándulást is kaptunk ajándékba a történész fakultástól. Nyevjanszkba utaztunk. Nyevjanszk orosz méretekhez képest csöpp kisváros, háromszáz éves ipari emlékekkel, ferde toronnyal és az ország egyik első Lenin-szobrával. Hazafelé beugrottunk egy tóparti faluba, aminek neve Tavatuj, ez egy finnugor nyelven annyit tesz: „itt vízi út”. Az elnevezésnél érdekesebb, hogy még egy évtizeddel ezelőtt is az óhitűek kommunája volt itt a meghatározó közösség. Mára a falut az új vagyonos réteg kolonizálta, így több a terepjáró, mint az óhitű kopjafa, de azért a csend és a nyugalom még mindig megdöbbenő. A nagyvárosba visszaérve máris fogadtak bennünket vacsorára a magyar konzulátuson, így már azt is elmondhatjuk, ettünk Zsolnayból gulyáslevest Ázsiában.

Hajnal négykor indultunk ki a reptérre, hogy a felkelő nappal együtt repüljünk át sok-sok orosz nagyváros felett. Visszafelé érezni igazán a Budapest és Jekatyerinburg közötti 3000 kilométert. Az eddig ismeretlen Urál környéki világ felkerült ugyan a mentális térképre, ám a fizikai távolság még mindig óriási.

Juhász Attila

Fordított világ

«Читай Россию / Read Russia»

„Várjuk az orosz Harry Pottert!” – zárta felszólalását nemrégiben egy olasz könyvkiadó a 2011-ben alapított moszkvai Fordítói Intézet konferenciáján, jelezve azt a sokak által érzékelt vagy épp vitatott tény, hogy az orosz irodalom manapság nem kelendő árucikk a nemzetközi könyvpiacra, vagy legalábbis, nem egyformán „teríthető”. Vlagyimir Szorokin például Németországban biztos siker, sőt kasszasiker, Franciaországban nem eladható. A Penguin Books rövid időn belül a második Petrusevszkaja-kötetet jeleníti meg, magyar kiadó viszont egyelőre nem vállalkozott kötetnek kiadására, míg Ulickájának minden műve olvasható magyarul. Az ilyen és ehhez hasonló egyenlőtlenségek kiküszöbölésére, és egyáltalán, az orosz irodalom egyetemes rangjának visszaállítására jött létre a moszkvai Fordítói Intézet (Институт перевода) az Oroszországi Sajtó- és Tömegkommunikációs Főigazgatóság támogatásával a Rudomino Idegennyelvi Könyvtár bázisán. Működésének mindjárt a legelső évét óriási érdeklődés kísérte világszerte: a legelső pályázatra beérkezett több száz pályázat közül alig több mint félszáz kiadó tervét tudták támogatni. Rendkívül érdekes a lista abból a szempontból is, mit szeretne olvasni a világ a kortárs és XX. századi orosz irodalomból: egy milánói kiadó Zahar Prilepin Грех című könyvét adja ki, a New York Review of Books Szasa Szokolovot tervezi (*Школа для дураков*), egyedül a londoni Sputnik Theatre Company vállalkozik kortárs orosz drámakötet megjelentetésére. Magyarországról két kiadó kapott támogatást, köztük az Európa Könyvkiadó Jevgenyij Popov prózákötetére. A 2013-as évre szóló pályázatokat 2013. március 31-ig lehet benyújtani.

A Fordítói Intézet 2013-ra is meghirdette a legjobb orosz műfordításért járó díjat «Читай Россию/Read Russia» elnevezéssel, amelyet 2012-ben ítéltek oda legelőször négy kategóriában. A „XIX. századi orosz irodalom” kategóriában az Anna Karenina fordításért (Alba kiadó, Spanyolország), a „XX. századi orosz irodalom”

kategóriában Andrej Belij *Pétervár* című regényének fordításáért (Pushkin Press, Nagy-Britannia), a „Költészet” kategóriában Dmitrij Prigov *Harminchárom szövegének* fordításáért (Terra Ferma kiadó, Olaszország) kaptak díjat a szerzők. Nagy várakozás előzte meg a kortárs orosz irodalom fordításáért járó díj kiadását, amelyet nagy meglepetésre nem tisztán szépirodalmi mű fordításáért ítéltek oda a zsűri: Dmitrij Bikov Paszternak-életrajzáért a francia Fayard kiadó műfordítója kapott elismerést.

A «Читай Россию/Read Russia» díj újabb nevezéseit a fenti kategóriákban 2013. december 31-ig lehet beküldeni. További információ: <http://institutperevoda.ru/>

Prohorov Alapítvány – Transcript

transcript

A Mihail Prohorov által 2004-ben alapított oroszországi magán-alapítvány „Transcript” című fordítói programja nemcsak az orosz szépirodalom, hanem a bölcséleti irodalom idegen nyelvre fordítását és szerzői jogi költségeit is támogatja. A pályázat menete igen egyszerű: a várható megjelenés előtt legalább hat hónappal kell benyújtani a fordítandó mű leírását, a megfelelő adatlap kíséretében, s a kuratórium évente négy alkalommal bírálja el a beérkezett pályázatokat. Részletes információ: <http://prokhorovfund.com/projects/own/195/>

Magyar könyvek – akár oroszul is

**HUNGARIAN BOOKS
AND TRANSLATIONS
OFFICE**

A Petőfi Irodalmi Múzeum keretei között működő Magyar Könyv Alap 2013-ban 15 M forinttal támogatja a magyar szépirodalom, illetve magyar történeti és művelődéstörténeti munkák idegen nyelvű megjelenését. A pályázatra külföldi kiadók jelentkezhetnek. Az iroda számít az orosz kiadók és kiváló oroszországi műfordítók érdeklődésére is. Részletes információ: <http://pim.hu/object.de58d320-2c74-42da-8099-93cd2a8f7845.ivy>

Kabinet-élet

A Kabinet (teljes nevén a Ruszisztikai Módszertani Kabinet és Könyvtár), amely épp négy évvel ezelőtt, 2009. február 25-én nyílt meg a „Russzkij Mir” Alapítvány (www.rusскиymir.ru) támogatásával, mára nemcsak „saját” hallgatóink és tanáraink kedvenc törzshelye, hanem szinte „országos hatáskörű” ruszisztikai találkozóhely lett, Pálosi Ildikó hozzáértő és lelkes vezetésével. A középiskolások és a középiskolai orosz tanárok részére szervezett állandó programokról készült szubjektív „tudósítása” jól tükrözi a hely szellemét.

Középiskolásoknak – nem középiskolás fokon

Számomra a munkahét fénypontja az, amikor a kabinet megtelelik az örökké vidám, mindenre nyitott, újdonságra éhes gimnazistákkal. Amikor 2011 szeptemberében meghirdettük az első tanfolyamot, voltak kétségeim: lesz-e olyan középiskolás, aki a napi 6-7 óra után még képes lesz nyakába venni a várost, hogy orosz tanuljon. Még akkor is, ha ingyen van. Tévedtem, erősen tévedtem.

Tanév közben heti egyszer két órát tartunk egy középhaladó (A2 szint) és egy haladó (B1 szint) csoportban. A fókuszban a beszédés az auditív készségek fejlesztése áll, amihez kiváló lehetősé-

get nyújt a Ruszisztikai Kabinet technikai felszereltsége – ilyennel egy átlagos középiskola (sajnos) nem rendelkezik. Minden órán használjuk valamelyik interaktív, kiejtésjavító vagy országismereti multimédiás tananyagot, szókincsbővítő vagy nyelvtani gyakorló programot, és olyan tankönyvekből állítom össze a feladatokat, amelyek itthon egyáltalán nem kaphatók. Az idei tanév módszertani újítása egy online kurzuskezelő program használata, amit gyakorlatilag a gyerekekkel együtt tesztelünk – és a jelek szerint bevált. E speciális, komplex oktatási célokra kifejlesztett portálrendszerre a tanár nemcsak kinyomtatható tananyagot tölthet fel, hanem hanganyagot, online tesztek vagy újságcikkek hivatkozásait is: www.idejeoroszulbeszelni.com.

A nyári egyhetes intenzív tanfolyamok tartalma más. Középhaladó szinten egy-egy előre kiválasztott érettségi szóbeli témakör köré csoportosítom a tananyagot: 2011-ben az étkezés volt a téma (az élelmiszerek elnevezésétől kezdve az éttermi rendelésig), 2012-ben pedig a nyaralás (a szállodafoglalástól kezdve a reptéri tipikus szituációkon keresztül a tengerparti napozásig). A haladó diákok az országismeretre koncentrálnak: 2011-ben az orosz kultúra fontos személyiségeivel, 2012-ben pedig az orosz városokkal, nevezetességeikkel, történetükkel foglalkoztunk. Lenyűgöző volt látni, ahogy az utolsó napon a gyerekek strukturálisan jól átgondolt, a vonatkozó szókincsből építkező, diavetítéssel egybekötött prezentációt tartottak egy-egy általuk kiválasztott orosz városról.

Minden idejáró gimnazistának köszönettel tartozom ezért a különleges tanári élményért és tapasztalatért. Boldog vagyok, hogy tanítványaimnak mondhatok olyan diákokat, akik már orosz sza-

kon tanulnak tovább, az OKTV-n szereztek ragyogó helyezéseket, vagy sikeres nyelvvizsgát tettek.

A „szombatosok”

2011 januárjában kezdődött. Azóta is havi rendszerességgel találkoznak nálunk a „szombatosok”, azaz a „Metodikai Szombatok” résztvevői: középiskolákban, a felsőoktatásban és a nyelviskolákban orosz oktató budapesti és vidéki kollégák Csepeltől Óbudáig, Gyórtól Pécsig. Családi kirándulás, heti bevásárlás és nagymosás vagy épp lazítás helyett a kabinetben töltik az egész szombat délutánt, hogy – Irina Oszipova szakmai irányításával – frissen tartsák nyelvtudásukat, továbbfejlesszék módszertani „készletüket”, megosszák a vizsgafelkészítéssel és értékeléssel kapcsolatos tapasztalatokat.

Minden tanár rémálma, hogy diákjai nekiszegezik az „és azt hogy mondják, hogy ...?” típusú kérdést, és kapásból nem tud válaszolni, de a szótárakban sem talál választ. Ezért lexikai szempontból feltérképezzük az érettségien és nyelvvizsgákon előforduló, az egyes szinteknek megfelelő szóbeli témaköröket, és segítséget adunk az írásbelikre felkészítő anyagok összeállításához. 2011-ben és 2012-ben a legfontosabb szóbeli érettségi témák kerültek terítékre: az új telefonálási szokásoktól és divattrendektől a környezetvédelmi és egészségügyi problémákon át az autós közlekedésig és városi biztonságig, legutóbb pedig az „orosz ünnepi asztal” leírásához szükséges szavak.

Két év alatt a résztvevők lassan közösséggé formálódtak, kialakult egy „kemény mag”, de mindig vannak új érdeklődők is. A találko-

zók nemcsak szakmai fejlődésre nyújtanak lehetőséget, nemcsak arra, hogy módszertani ötletekkel „bombázzuk” egymást, hanem arra is, hogy első kézből kapjunk képet a középiskolákban zajló orosznyelv-oktatás aktuális helyzetéről. A hírek hol reményt keltezők, hol elszomorítóak.

A továbbképzés keretei teljesen nyitottak, bárki csatlakozhat ment közben is. A soron következő találkozó témáit a rendezvény előtt egy-két héttel tesszük közzé honlapunkon, és bárki e-mailen jelezheti részvételi szándékát. A Metodikai Szombatokat szeretnénk kitéríteni online továbbképzéssé – külföldi (bolgár és német) kollégák bevonásával –, ami újabb csábító lehetőségeket teremt.

Pálosi Ildikó

Кайфов и приколен стал русский язык

В предыдущих заметках нашей рубрики мы уже неоднократно упоминали о масштабных изменениях и процессах в русской лексике конца XX века. Скорость этих изменений – по сравнению с предыдущими эпохами в истории развития языка – головокружительна. Современные средства массовой информации и коммуникации с пугающей быстротой вбрасывают в речевой обиход и распространяют в нём новые слова, как иностранные и внутренние заимствования, так и свежеспечённые – по существующим словообразовательным моделям – экспрессивные новообразования. Приток англицизмов и внутренних заимствований (прежде всего из криминального арго, из жаргонов), захлестнувший русскую речь с конца восьмидесятых, в наши дни, похоже, идёт на спад, язык теперь перерабатывает и адаптирует то, что уже поступило.

Эти лексические процессы довольно точно отражают психологический климат постсоветского общества, его настроения и вкусы. Конечно, это общество не однородно, оно рассыпалось на социальные группы, субкультуры, каждая из которых ищет подходящие вербальные формы выражения своего мироощущения. Для одних, например, востребованными оказались арготизмы с их грубостью, цинизмом и негативной оценочностью. Для других – жаргонизмы и окказионализмы с их иронией, подчеркнутой «негражданской позицией» и дистанцированностью от всего официального, недоверием к нему. Для большинства молодёжных групп характерен несерьёзный взгляд на жизнь, отношение к ней как к игре и развлечению, где все разрешено и все возможно. И этот ряд можно было бы продолжить. Но есть то, что объединяет всех – свободное отношение к языковым и коммуникативным нормам, раскрепощённость в речи, вполне понятное стремление говорить не так, как говорили вчера, и любовь к словотворчеству.

Формируется новая разговорная речь. Не только в повседневном общении, но и в средствах массовой информации давно получили права гражданства жаргонизмы и арготизмы (*крутой, зажигать, париться, напрягаться, тусоваться, прикид, тачка, задолбать, достать, закосить, врубиться, тащить, подсесть на иглу, прокол, накладка, верняк, рулить или разрулить ситуацию, наезд, разборка, сдать, подставить, шмон, лох, кинуть, бабки, замочить, заказать* и множество других).

Жаргонным и стилистически сниженным словечком в наше время не брезгают политики, депутаты Думы и высокопоставленные чиновники. Безусловно, некоторые из них делают это неосознанно, отнюдь не из стремления быть ближе к народу, а просто потому, что это и есть тот единственный речевой код, на котором они умеют говорить. Так в свое время говорили многие советские лидеры, не отличавшиеся высокой культурой речи. Однако среди современных политиков высшего эшелона есть и прекрасно владеющие литературной нормой и политической риторикой языковые личности, сознательно строящие свой имидж и дискурс и умело вкрапляющие в него сниженные просторечные и жаргонные элементы.

Разграничить жаргонизмы и арготизмы и определить их стилистический статус сегодня практически невозможно, между ними уже давно трудно провести четкую границу: блатной язык постоянно подпитывает молодёжные жаргоны, а те, в свою очередь, разговорную речь. Множество слов из социолектов изменило или сейчас, прямо у нас на глазах, меняет свой стилистический статус. Они давно утратили главные отличительные особенности жаргона и арго: стремление ограниченного социального круга носителей языка выделиться и противопоставить себя всем остальным, характерное для жаргона, и стремление быть тайным, непонятым другим языком, свойственное арго. Сегодня эти слова становятся общепотребительными, проникают в исключительных случаях даже в литературный язык. Здесь достаточно вспомнить такие слова, как *беспредел, заначка* или *тусовка*, полностью утратившие в сознании носителей языка связь с блатной феней. У многих они вызывают возмущение. Однако хотелось бы напомнить, что подобные процессы можно считать естественным явлением в развитии языка. Примеров тому великое множество. Вот только несколько: жаргонными по происхождению являются, например, такие слова, как *ахинея* или *ерунда*, проникшими в литературный язык из жаргона семинаристов, фразеологизмы *втирать очки* и образованное от них существительное *очковтиратель* из жаргона карточных шулеров, *этот номер не пройдёт* из языка актёров, *лезть в бутылку* из воровского арго. В эпохи масштабных социальных потрясений процессы смешения лексики и приток большого количества слов из речи менее образованных слоев населения носят характер взрыва. Через подобные процессы демократизации языка, интеграции городской речи, в которых смешались языки различных социальных групп, включая городские низы с его просторечием, жаргонными и арго, прошли на разных этапах своего развития многие языки. По отношению к русскому языку трудно назвать эти процессы «демократизацией языка»,

поскольку термин «демократизация» имеет вполне ощутимую положительную коннотацию, в то время как многие из указанных явлений вызывают у более образованной части общества резкое неприятие.

В советское время правильная, грамотная речь была обязательной составляющей образа нового человека, культивированием и воспитанием которого на протяжении десятилетий занималась система. Он должен был быть не только идеологически и политически грамотным, морально устойчивым, но и образованным, культурным, а значит, прекрасно говорящим на русском языке. Существование просторечия, жаргонов, аргю, и даже диалектов виделось тогда временным, переходным явлением, которое отомрёт само собой со всеобщим образованием и искоренением преступности. История распорядилась по-другому.

Рассуждая о роли жаргонизмов в современной коммуникации, не могу не порадовать венгерских читателей любопытным примером. По мнению исследователей жаргона, популярное русское слово *мент* (полицейский), имеющее несколько не менее употребительных производных: *ментовка*, *ментура*, *ментхаус* (отделение полиции, полиция) – венгерского происхождения. Этимологи считают, что оно происходит от названия плаща, накидки (*mente*), которую носили венгерские полицейские. В этом значении оно зафиксировано уже в словаре Даля. И попало оно в русский язык через польский довольно давно, еще в начале XX века. Вот такой новояз ...

Ирина Осипова

РОДОВАЯ МЕТА «СОВКА»: Popov-pályázat

Az *Orosz Negyed* és az www.oroszvilag.hu műfordítói pályázatot hirdet a Pro Cultura Hungaro-Russica díjas Európa Könyvkiadó támogatásával és a Hetényi Zsuzsa vezette Műfordítói Műhely szakmai közreműködésével: a kiváló orosz író, Jevgenyij Popov АРБАЙТ. ШИРОКОЕ ПОЛОТНО" című művének két részletét kell lefordítani 2013. április 1-jére, Gogol születésnapjára. A „kötelező kúr" a jelzett mű РОДОВАЯ МЕТА «СОВКА» című epizódja, ezen kívül egy szabadon választott epizódot kell lefordítani a műből, melyet itt lehet elérni: <http://evgpopov.livejournal.com/?skip=60>. Jevgenyij Popov 2010. január 1. és október 16. között heti folytatásokban tette közre művét, és minden héten kommentárok százait kapta – így készült a „frendek" közreműködésével az első orosz internet-regény. És most, a magyar „frendek" közreműködésével szeretnénk megcsinálni a magyar változatot. A pályázatokat csatolt file-ban, jelígéssel kérjük megküldeni russistconf@ludens.elte.hu címre 2013. április 1. 24.00 óráig. A pályázaton részt vehet bárki, akinek publikált fordítása még nincs. Az eredményhirdetésre a XX. Nemzetközi Könyvfesztivál keretében kerül sor 2012. április 18–21. között. A díjakat maga a szerző, Jevgenyij Popov adja át, akinek erre az alkalomra jelenik meg prózakötete *Vodkára vodkát* címmel. A fordítandó szöveg a www.russtudies.hu/ oldalon is elérhető.

РОДОВАЯ МЕТА «СОВКА»

Писатель Гдов сидел за письменным столом и пытался работать. Он хотел создать широкое полотно, где главным персонажем будет он сам. Ведь он уже не молод, прожил долгую поучительную жизнь. Лично видел Медведева, Путина, Ельцина, Горбачева, Черненко, Андропова, Брежнева, Хрущева. А вот Сталина не видел даже в гробу, хотя имел такой шанс в 1955 году, когда покойный папаша привез его из города К. «показать Москву». Сталин тогда еще прекрасно полеживал в Мавзолее бок о бок с Лениным, который всю эту кашу заварил, "all that Jazz". Ленина по собственному желанию тоже никогда не видел, хоть даже и в состоянии мумифицированного трупа. А ведь до сих пор имеет Гдов такой шанс, ведь этот бес до сих пор квартирует, притаившись, на Красной площади, потому что (а, может, и поэтому) у России всегда есть и будет особый путь.

И заключается он в том, что с периодичностью, достойной лучшего применения, нормальная жизнь российских людей всех национальностей вдруг ни с того, ни с сего сменяется пакостью какой-нибудь невероятной, а то и просто убогой. Ну, например, Октябрьский переворот (он же – Революция Шпаны) заканчивается Новой Экономической Политикой, про которую будущий обитатель Мавзолея утверждал, будто она пришла «всерьез и надолго». Вроде бы ничего, жить можно, однако большевики сворачивают НЭП, распахивают граждан по концлагерям, а ведь люди-то многие думали, что – всё! Конеч зверствам! Что взялись, наконец, эти красные черти за ум, чтобы самим не подохнуть!

Да уж куда там, и это подтверждается всей дальнейшей нашей историей, включая новейшую, когда дефолт-98 съел весь жирок, только-только накопленный ко всему привыкшим населением, а сейчас вон и кризис уже мировой опять, как до войны с Гитлером, и власть оборзела практически во всех странах. Ну, да наши, как всегда, впереди прогресса, о чем свидетельствует результат недавних наглых выборов. Тех самых выборов, результаты которых даже и саму верховную власть смутили. Мы, дескать, не учили вас, дураков, нам молиться, лоб расшибая, вы таким своим невежеством да лизоблюдством наш бизнес со всем просвещенным миром осложняете.

И вот опять непонятно, как жить. Неужели счастье – это действительно та морковка, за которой черепаха ползет с целью пропитания?

И вообще – может лучше погрузиться в частную жизнь, когда кругом – и в пространстве, и во времени – сплошь почти одно негодяйство. Царя Николая II разумеется зря прикончили красные мерзавцы, так он ведь тоже вряд ли являлся ангелом с крыльями и государственным умом. Разве не понятно было Вам, гр-н Романов, что взорвется котел, ставший скороваркой с задренной крышкой?

Не станем сыпать соль на раны, вспоминая нравы и повадки других августейших российских особ вроде приятельницы Вольтера Екатерины II, не будем говорить о склонности русских кесарей к внебрачным половым связям с использованием своего служебного царского положения. Профукали страну, так чего уж там чирикать!

И все-таки молодец Джеймс Джойс! Каждый нормальный человек, особенно литератор, должен брать с него пример. Как здорово пишущий ирландец огрызнулся на вопрос, не желает ли он умереть за Родину: пусть лучше Родина умрет за меня. А как он женился на рыжей горничной Норе Барнакль и занимался с ней заочным сексом «путем взаимной переписки»! Личная жизнь – всё, общественная – ничто!

Гдов вдруг с умилением подумал о своей жене, которую тоже очень любил, уж не меньше, чем Джеймс Джойс.

- Вечная труженица! Сколько полезных дел успевают переделывать за день эти маленькие натруженные ручки, - растрогался Гдов, вспомнив ушедшую на работу жену..

И тут же нахмурился. «Дел переделать» - стилистически очень неряшливо. Но если вместо «дел» вписать «забот», то получится еще хуже. «Забот переделать» – чушь. И вообще – высокопарная, глупая ерунда все эти противопоставления общественного личному. Родовая мета «совка», которым, как бы это ему ни хотелось, всё же является и будет являться Гдов, пока не помрет.

Так и не нашел он правильного писательского выхода из сложившейся ситуации.

И так, естественно, разволновался, что в этот день и уже не мог больше работать.

Ирина Осипова

„Túlfűtött és erotikus!” Újra orosz programmal vár a Fesztiválzenekar!

Budapest Festival Orchestra

Mindig nagy esemény a pesti koncertlátogatók számára, amikor a Budapesti Fesztiválzenekar orosz művet tűz a műsorára. Ezek közül is kiemelkedő eseménynek ígérkezik a 2013. április 5- 6-, és 7-i három est, amikor is Bizet-Scsedrin *Carmen-szvitje* hangzik fel az Olasz Kultúrintézetben, Takács-Nagy Gábor vezényletével.

Eredetileg Dmitrij Sosztakovicsot kérték fel 1967-ben, hogy írjon balettzenét Bizet operájából a világhírű balettrina, Maja Pliszeckaja számára. Sosztakovics azonban nem akart hozzányúlni Bizet operájához, így Pliszeckaja férje, Rogyion Scsedrin maga fogott hozzá a komponáláshoz. Az elkészült balettet Moszkvában, a Bolsojban láthatta először a közönség, ám a darabot a premiért követően betiltották, mert a cenzúra túlfűtöttnek, erotikusnak találta. Később csaknem háromezreszer játszották New Yorkban – mindannyiszor óriási sikerrel. Bizet és Scsedrin balettzenéje azóta a világ hangversenytermeiben repertoárdarabnak számít.

Rogyion Scsedrin, aki nemrégiben töltötte be 80. életévét, nemcsak virtuóz zeneszerzőként vált közismertté, hanem mint politikus is: az oroszországi rendszerváltás idején, 1989–90-ben ő is tagja volt annak a legendás régióközi képviselőcsoportnak, amely a demokratikus változásokat elindította, s amelyhez barátjával, a költő Andrej Voznyeszszkijjal együtt csatlakozott Andrej Szaharov felkérésére. S bár a politizálással hamar felhagyott, a szabad művészi gondolkodás továbbra is a legfontosabb lételeme. Még akkor is, ha plakátokkal kivonuló öreglányokkal kell megküzdenie érte, mint ahogy ez 1994-ben Stockholmban történt: Scsedrin Nabokov *Lolita* című művéből készült operájának premierje előtt még az énekes szólisták is nyílt levelekkel bombázták a stockholmi előjáróságot, mindenáron meg akarták hiúsítani a bemutatót. Nem sikerült. A *Lolita* is klasszikus repertoárdarab lett.

További információk: http://www.bfz.hu/calendar_

Címlapsztori: Az első négy

Minden rendes képes magazinban van címlapsztori a címlapfotóhoz, miért ne lehetne az *Orosz Negyed*ben is? Ráadásul most aztán van igazi sikertörténet is hozzá: a címlapon Magyarország első négy diplomás Oroszország-szakértője, az ELTE BTK Ruszisztika mesterszakának első négy kirepülő fecskéje! S bár egyelőre a hírt nem vették át a nagy hírügynökségek, nekünk akkor is az 2012 nagy eseménye, hogy megvan az első négy diplomásunk.

Az esemény hírértékét növeli, hogy a négy lány – Medzibrodzsky Alexandra, Nagy Szilvia, Német Ágnes és Péter Nóra – négy szemeszter alatt elvégezte a rendkívül kemény kurzust, magas színvonalon megírta a szakdolgozatát – egyikük orosz nyelven –, és sikeresen letette az államvizsgát. Mindezt úgy, hogy maguk is ismeretlen terepre merészkedtek: a képzés ugyan hosszas szakmai előkészítés, sokszoros szűrő és nagyon részletes tematika, illetve követelményrendszer alapján indult meg, mégiscsak ők voltak a „kísérleti” alanyok. És kiállták a próbát.

Mind a négyen „csak” filológiai háttérrel érkeztek az első MA-csoportba (hárman orosz BA-val, egyikük pedig angollal), s utólag elmondták: végig némi hátrányban érezték magukat azokhoz képest, akik történettudományi és társadalomtudományi szakról jöttek. Ez a hátrány azonban inspirálta őket, hogy a „lemaradást” ledolgozzák, így az évfolyam élvonalában végeztek. Annak idején a „csak” filológiai háttér volt a legfőbb motiváció számukra ahhoz, hogy épp a ruszisztika MA-t válasszák, mert olyan komplex tudásra vágytak, olyan szélesebb kontextusban s olyan interdiszciplináris keretekben akarták tovább folytatni tanulmányaikat, amelyek révén a tág értelemben vett „kulturális szöveg” társadalomtudományi és történettudományi megközelítését is megtanulják. És megtanulták.

Forrásértékű, új szemléletű, figyelemre méltó tudományos munkákat írtak. Medzibrodzsky

ky Alexandra *Ny. F. Fjodorov elmélete és recepciója a nem orosz nyelvű szakirodalomban* című szakdolgozata osztatlan szakmai sikert aratott, így nem lett nagy a meglepetés, amikor Az Év Orosz-dolgozata 2012 címet is megszerezte (egy részletét e számunk 7. oldalán közöljük). Nagy Szilvia *A dekabrista asszonyok mint az új orosz női típus első képviselői* című diplomamunkája egy formálódó tudományos műhely építőkövének is tekinthető, hiszen a 2012-ben Ruszisztika MA szakra jelentkezők közül egy hallgató hasonló témakörrel nyert felvételt, sőt az egyik elsőéves ruszisztikai doktorandusz is az orosz női lét történelmi aspektusait kutatja. Németh Ágnes *Jelképek, szimbólumok és azok történelmi beágyazottsága a XIX–XX. századi Oroszországban* című szakdolgozata ugyancsak közérdeklődésre is számot tartó kérdésekkel foglalkozik, Péter Nóra *Az oroszok oroszág-képe – történeti áttekintés* című, a szociológia és a történettudomány határmezsgyéjén mozgó munkája pedig közvetlen gyakorlati haszonnal is forgatható: számos friss oroszországi közvélemény-kutatás eredményeit összegzi.

A szakválasztás során a Ruszisztika MA gyakorlatorientált szemlélete jelentette az immár friss diplomások számára a legnagyobb vonzerőt, s ez az elvárásuk teljesült. Kettő oroszországi szakmai gyakorlattal folytatták tanulmányaikat, a harmadik hallgató doktori programra nyert felvételt, a negyedik pedig orosz referensként helyezkedett el egy nagyvállalatnál.

Rendkívül kemény évek vannak minden egyes Ruszisztika MA-s kos hallgató mögött. A kurzus elvégzése négy féléves folyamatos minőségi szakmai készülést igényel, ráadásul, aki aktív orosz nyelv-tudás nélkül érkezik, annak az olvasási-megértési készséget is nagy erővel kell fejlesztenie. Nem csupán azért, hogy le tudja tenni a diplomához szükséges orosznyelv-vizsgát, hanem sokkal inkább azért, hogy tudja olvasni a szakirodalmat, követni a vendégtanárok előadásait, tudjon kommunikálni a konferenciákon, első kézből értesülni mindenről, ami orosz. S akkor még nem is említettük, hogy legtöbbször a tanulás mellett legalább heti egy napot dolgozik is valahol. És megcsinálták ezt is.

Gyimesi Zsuzsanna

Válassz szabadon!

Az alábbi kérdéssorozatot bárki könnyedén megválaszolhatja, ha fellapozza a Pro Cultura Hungaro-Russica díjas 2000 irodalmi és társadalmi havi lap legutóbbi évfolyamait. Válassz „szabadon” a megadott megoldások közül! A helyes válaszokat a honlapunkon közöljük.

- Ki gyakorolt ekképp önkritikát 1953. július 1-jén? „Amit a magyar elvtársakkal... tettem, semmivel sem menthető. Helyes megjegyzéseimen kívül fegyelmetlen és nyegle voltam, amiért persze jól meg kell mosni.”
  - Molotov
  - Malenkov
  - Rjuhin
  - Berija
- Ki emlegette I. Pétert „vérbajos cárként”?
  - Sztálin
  - Pokrovszkij
  - Hruscsov
  - Walter Ulbrich
- Mikor volt a lengyel–orosz vodkaháború?
  - 1978
  - 1478
  - 1526
  - 1991
- Melyik volt az egyetlen „külföldi” ország, ahová Puskin életében eljutott?
  - Magyarország
  - Poroszország
  - Grúzia
  - Franciaország
- „Aszott fű, takarodj a rétről!” – Ki írta ezt az orosz közmondást mottóként novellája fölé?
  - Lev Tolsztoj
  - Alekszej Tolsztoj
  - Ivan Bunyin
  - Jevgenyij Popov
- „Csökkenteni kellene az orosz nyelvtanárok fizetését.” Ki írta le ezt a mondatot?
  - Hoffmann Rózsa
  - Hiller István
  - Anton Pavlovics Csehov
  - Makarenko
- „Éljen a nemzetközi proletár szolidaritás és a kilónként 2,20-as kolbász!” – Ki idézi ezt a jelszót?
  - Anatolij Csubajsz
  - Jegor Gajdar
  - Mihail Gorbacsov
  - Iszaak Glikman
- „A formalizmus pokolfajzata” – Melyik művet illette ezzel a minősítéssel a korabeli kritika?
  - Sosztakovics: Kísvárosi Lady Machbet
  - Bulgakov: Turbinék napjai
  - Sosztakovics: Az orr
  - Bulgakov: Batum
- Ki mondta ki a verdiktet: „Erdély Magyarországhoz csatolásának perspektívája eleve ki van zárva”?
  - Ion Antonescu román politikus, katonatiszt
  - Makszim Litvinov külügyi népbiztos
  - Alekszandr Lozovszkij külügyi népbiztoshelyettes
  - Dmitrij Manuilovszkij, Ukrajna miniszterelnök-helyettese és külügyminisztere
- „A Szovjetuniónak csakis akkor lett volna szabad végleg kivonulnia Közép-Kelet-Európából, amikor már visszafordíthatatlanul és feltétlenül önálló, egyenjogú partnerként integrálódott a nyugati világba.” – Kinek a kedvenc tétele ez?
  - Borisz Jelcin
  - Andronnyik Migranyjan
  - Mihail Hodorkovszkij
  - Eduard Limonov
- A szellő kettejük / szerénységét hirdeti. / A csendes mosoly balzsamát, / mely nője felől árad.* – Kikről szólnak a költő sorai?
  - Sztálin és Allilujeva
  - Trockij és Clara Zetkin
  - Gorkij és felesége
  - Lenin és Krupszkaja
- Melyik dal hangzik fel Gorkij *Anya* című regényében mint a zenei „szocreál” megalapozója?
  - Varsavianka
  - Munkás-gyászinduló (Szerettétek a népet és meghaltatok)
  - Fel vörösök, proletárok
  - Bátran megyünk mi harcba a szovjetekért
- Mi az „Antiszexus”?
  - A bolsevik antiszexuális forradalom röpirata
  - A Berkman, Chautlois & Co., Ltd. védjeggyel ellátott készülékek reklámszövege Andrej Platonov „fordításában”
  - Avantgárd festők manifesztumai 1922-ből
  - Szovjet élettani tanulmány 1934-ből